

الجزء الاول

من كتاب

حصول الارب في نحو لسان العرب

الفه خادم العلم بمدينة قزان عبده عالمجان بن محمدجان
خدمة لاهل بلاده على حسب استعداده راجيا من الله
تعالى عفو خطاياہ وان يوقفه الى خير منايہ

باصمه سنه رخصت بيرلدى پيتر بورخده ۲۶ نجى اوكتابردہ
۱۸۹۲ نجى ميلاديه ده

بمطبعة الخزانة ببلدة قزان لتسع بقين من شهر رجب
من سنة ۱۳۱۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله الذي اختار العربية لكتابه وجعلها سببا للاعجاز
 وكمال الامتياز في خطابه وصلى الله على محمد العربي البشير
 بثوابه النذير باليم عقابه وعلى اتباعه من آله واصحابه وعامة
 احبابه * مقدمة * علماً نحو قاشنده كلمه : مفرد بولغان
 معناغه وضع سببلى دلالت ايتكوچى لفظدر .

زید، رَجُلٌ، انسان، فرس کبی .

خطوط، عقود، نصب، اشارات کبی لفظ بولمغان نر سه لر

کلمه بولمس لر . وهم جِسْفٌ، بَسْفٌ، دیز، بیز کبی معناسر

سوزلار کلمه بولمس لر . وهم (قَالَ زید) (ذَهَبَ عمرو)

(كَتَبَ بکر) کبی مرکب معناغه دلالت ايتكوچى سوزلر

کلمه بولمس لر *

کلمه اوج نوعدر اسم - فعل - حرف .

اسم: اوزندنگنه معناسی آنکلانوب زمان آنکلانمغان کلمه در.
رأس، قدم، ظهر، بطن، يد، رجل کبی.

فعل: اوزندنگنه معناسی برله زمان آنکلانمغان کلمه در ضرب،
قرأ، قال، يقول، يكتب، يقرأ کبی.

حرف: اوزندنگنه معناسی آنکلانمغان کلمه در.

(أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) ده اولان (ب) (مِنْ)

(تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ) ده اولان (عَلَى) (التَّجَاؤُ فِي الصِّدْقِ) ده

اولان (فِي) کبی. مذکور حرف لر ننگ معنالری مدخول

لرینه قوشقاج مفهوم اولور یالغوز حال لر ننگ مفهوم اولماس.

کلام: مقصود اولغان فائده غه دلالت ایتکویجی ترکیب در.

اللَّهُ وَاحِدٌ، الْقِيَامَةُ حَقٌّ، نَزَلَ الْقُرْآنُ فَظَهَرَ الْإِسْلَامُ کبی.

اگر اسنادلی اولغان کلمه لر اسناد آخرغه قید اولسه لر

(جمله) اسمنده اولور لر کلام دیولمس: زید الذی رأیته

عالم، عمرو الذی جائی کاتب ترکیب لر نده الذی رأیته،

الذی جائی کبی وهر کلام غه جمله اطلاق ایدلور فائده گه دلالت

بر اسمنی ایتکویجی اسم گه اسناد برله حاصل بولور - وهم

فعلنی اسم گه اسناد برله حاصل بولور. فعل گه، وحرف گه

هیچ کلمه نی اسناد ایدلمس وحرف نی هیچ کلمه گه اسناد

ایدلمس. بس کلام وهم جمله فقط ایکی اسم دن یا که بر اسم

وفعل دن حاصل اولور * علم نحو ده کلمات ننگ اختلافات

اعرابیه سندن بحث ایدلدکندن صاحب اعراب اولغان اسم

وفعل - وغالباً سبب اعراب بولغان حرف احوال لر نی بیان

برله مسائل علم نحو ضبط ایدلور.

اکثر کتب ده جمله
کلام غه مرادنی دیو
ذکر ایدلسه ده ابن
هشام مغنی اللیبیده
جمله ننگ وجه مذکور
سببیه کلام دن
اعم اولمقنی اثبات
وتحقیق ایتمشدر.

القسم الاول في مباحث الاسم

فصل خواص اسم * اسم ایچون بش خاصه و علامت
 وارد کرده آنلر فعل و حرف ده اولمس لر (۱) مسند الیه
 اولمقدر فعل فقط مسند اولمق ایچون موضوع در حرف
 استقلالاً معناغه دلالت ایتمد کنندن مسند و مسند الیه بولوغه
 صالح ایمس دره (زَعَمُوا مَظْنَةً الْكَذِبِ) (و اذا قيل لهم آمنوا)
 امثالنده فعل لر هذا اللفظ تاویلنده اولوب مسند الیه
 اولمش لر در اسم گه مختص اولان معنا اعتباریله مسند الیه
 اولمق در (تَسْمَعُ بِالْمَعِيذِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ) مثالنده
 تَسْمَعُ أَنْ تَسْمَعَ تَقْدِيرِنْدَه سَمَاعَكَ حَكْمِنْدَه اولمقله مسند
 الیه اولمش در * (۲) مضاف اولمق . اضافه دن مقصود اولان
 مضافی تعریف یا که تخصیص فعل لر ده متمصور اولماقندن
 فعل مضاف اولماس ولكن گاهها ظاهراً مضاف الیه واقع اولور
 (يَوْمَ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ) (يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ) کبی (۳)
 حرف جر دخولی . حرف جر فعل معناستی مدخولی اولان
 اسم گه ایصال ایچون موضوع اولمقندن اسم گه اختصاصی

۱ (تسمع) ابو عبید
 قولنه بناء اشهر
 روایانده رفع ایله در
 وروایه شاذه ده نصب
 ایله . تقدیر ان
 سببیله مبتدا
 اولمشدر . جمله سی
 صیتی بلند اولوب
 مرآت قبیح اولغان
 ذات ایچون مثل
 ایدلور . اصلده
 معدگه نسبت اولغان
 معدی ننگ تصغیری
 اولوب دالنی
 تخفیف ایدلور
 صغیر الجنة عظیم
 الهيئة اولان شقة بن
 ضمره التیمی
 المعیدی) که لقب
 ایدمشدر . مشار
 الیه ملوک عرب دن
 نعمان بن المنذر که
 دخولنده ملک مثل
 مذکور ایستوب
 معیدی (ابیت

اللعن انما المرء با صغریه
 باسانه و قلبه اذ انطق نطق بیبان (و اذا قاتل قاتل بجنان) دیو جواب حکیمانه ویر
 دکنده ملک عطا جزیل احسان ایدوب (انت ضمرة بن ضمرة) دیو اسم پدریله
 تسمیه ایتمشدر . ذکره السید مرتضی فی تاج العروس

لازم دره

۱ نونده فراق
 کوندزده ضیق
 معیشت آلامندن
 تشکی مضموننده در

لازم دره. وَاللَّهِ مَالِي بِنَامٍ صَاحِبِهِ * وَلَا فَخَالٍ لِلْيَانِ جَانِبِهِ *
 شعر نده (نَام) گه داخل اولان (ب) تقدیرده بِلِيلِ نَامِ
 اولدقندن (لیل) گه داخل اولمشدر *

۲ فحش سویلاوچی
 حمار محبوس کبی
 مکروه اوازلی دیو
 ثعلبی بن دیسقی فی
 هجو ایتمشدر

(۴) حرف تعریف داخل اولمق یعنی معرفه لیک علامتی
 اولان (اَل) حرفی داخل اولمق فعل تعریفنی قابل اولماس
 ذوالخرق الطُّهُوی (یَقُولُ الْخَنَى وَابْغَضُ الْعُجْمَ نَاطِقًا *
 الی رَبَّنَا صَوْتُ الْحِمَارِ الْجَمْعُ) شعر نده بجمع گه داخل اولان

(ال) حرف ایمس بلکه اسم فاعل و اسم مفعول لر گه دخول
 ایدن اسم موصول در الذی بجمع حکمنده در ومع ذلك
 شعر مذ کورده ضرورت ایچون کلمشدر (۵) شواذ جمله سندن

قافیه اخیرنده مَدِّ صَوْتِ ایچون اولغان تنوین دن باشقه
 تنوین لر ننگ کرماکی . اخیر قافیه لر ده مَدِّ صَوْتِ ایچون
 کلکان تنوین (تنوین ترنم) اسمنده اولوب فعل گا

دخولی جائز اولور جریر: أَقْلِي اللَّوْمَ عَاذِلَ وَالْعَنَابَا * وَقَوْلِي
 اِنْ اَصْبْتُ لَقَدْ اَصَابَا * مثالی کبی اَمَّا اِسْمُنْكَ مَعْرَبٌ لَكِيْنَه

دلالته ایچون بولغان (تنوین تمکن) زید کبی و اسم گه
 تنکیر کلهما کینه دلالته ایچون بولغان (تنوین تنکیر)
 رَبِّ اَحْمَدٍ و اِبْرَاهِيْمَ کَبِي و اِسْمُنْكَ مَحْذُوفٌ اَوْلَانِ مَضَافٍ

اِلَيْهِ سَنَدُنْ عَوْضٌ اَوْلَانِ (تنوین عوض) يَوْمَئِذٍ حِينِئِذٍ کَبِي
 و جمع مؤنث سالم ده جمع مذکرون فی مقابله سی ایچون اولان

۳ جریر ننگ راعی
 و فرزدقی هجوده
 ایتکان قصیده سینک
 مطلعیدر (عاذل)
 یا عاذله تقدیرنده
 منادی مرخمدر

(تنوین مقابلہ) مسلماتِ کبی اوشبو دورت قسم تنوین

هر قایوسی اسم گه مختص در . ^ب اَلْمُ عَلٰی لُو و لو کنت عالما *

باذیال لولم تفتنی اوائله * شعر نده (لو) تشدید واوله حرف

اولان (لو) گه اسم در حرف دکل در

اسم ننگ ۵ | نوعی وارد اسم جنس علم ۲ | ۱ | ۳ | ۴ |
معرب توابع

مبنی مثنی مجموع معرفه نکره مذکر مؤنث مضمر
۱۲ | ۱۱ | ۱۵ | ۹ | ۸ | ۷ | ۶ | ۵ |

منسوب اسماء عدد اسماء متصله بالافعال هر قایونوعی
۱۳ | ۱۴ | ۱۵ |

علی حده باب ده ذکر ایدلور انشاء الله تعالی

۱ |
(باب — اسم جنس) اسم جنس برشی گه وآننگ مثلینه

اطلاق ایدلکوچی اسم در رجل، فرس کبی . اسم جنس

ایکی قسم برسی اسم عین یعنی خارج ده اولان شخص گه

اطلاق ایدلور کرک جامد بولسون رجل، فرس، اسد

کبی کرک صفة = مشتق بولسون راکب، کاتب، شاعر،

کبی . قسم آخر اسم معنی یعنی محسوس بولمغان فقط معنوی

بولغان نر سه گه اسم بولور کرک صفة بولسون مفهوم، مضمر

کبی کرک غیر صفة بولسون علم، جهل کبی

۲ |
* باب — علم * علم فقط بر شی گه اطلاق ایدلکوچی

اسم در یعنی بر وضع حسبلی شی ننگ مثلنی شامل بولماس

زید، عمرو کبی علمنی اوج گه تقسیم ایدلور اسم - کنبه -

۱ گویا که شاعر لو
فعلت کذا لو کان
کذا کبی کوب
ندامت و تمنی
ایتماکنی عواقب
امورنی عالم
اولمد قیله توجیه
ایدوب اعتذار
ایتمشدر

۱ بطة فتحه قيس بطة
 ۲ ابن بطة الاصهباني
 ۳ وضمه ابن بطة
 العكبري وغيرهم
 كبي
 ۴ قفه ضم ايله رجل
 صغير معناسنه وقيس
 قفه لقبى وكاها فتح
 ايله كلور
 ۵ ثابت بن جابر
 مضرى لقبدر
 قولتقينه پچاق
 ياشروب مجلسكه
 دخولنده ايدلوب
 مشار اليه كه لقب
 اولمشدر
 ۶ زراعتكه هوسلى
 بر آدميگه لقب
 ايدلمشدر
 ۷ خال لرى بولغان
 بنويزيد نيك قوم
 شاعر كه ظلم قصد ييله
 آوازه لرندن خبر
 ويرلمش ايدكنى
 بياندر
 ۸ تركيب و علميت
 سبيلرندن ممنوع
 الصريف اولوب
 اعرابى جزا خيرگه
 ويرلمشدر وبر لغتكا

لقب اسم شول علم در كه آنده مدلولنى تعظيم ياكه تحقير
 قصد ايدلمس وهم ولد و والدي كه نسبت بولماس جعفر، حارث،
 عبد الله كبي . كنيه ولدگه ياكه والدي كه نسبت اعتبار
 ايدلگان علم در ابو بكر، ابو عمرو، ابن عباس، ابن مسعود،
 ام كلثوم كبي . لقب تعظيم ياكه تحقير ايچون اولان
 علم در هادى، رشيد، بطة، قفه، كبي . تقسيم آخر ايله علم
 دورت كه منقسم اولور: مفرد - مركب - مرتجل - منقول
 علم مفرد: هاشم، طيب، طاهر كبي . علم مركب
 يا جمله بولور برق نحره، ^{١٥٥} تابط ^{١٥٤} شرا، ^{١٥٣} ذرى ^{١٥٢} حبا، ^{١٥١} شاب
 قرناها كبي مثال ثانى و ثالث اصلده فعل و فاعل و مفعول دن
 مركب اولان جمله در باشقه لرى فعل و فاعل دن مركب در .
^{١٥٠} روبة بن العجاج: ^{١٤٩} نبئت ^{١٤٨} اخوالى ^{١٤٧} بنى ^{١٤٦} يزيد - ظلما علينا
^{١٤٥} لهم ^{١٤٤} فديد* شعرنده ضم دال ايله اولان يزيد دخى فعل
 و فاعل مستتر دن مركب اولان جمله اولوب علم اولمشدر
 علم مركب يا غير جمله بولور بو وقتكا يا ايكى اسم دن تركيب
 ايدلگان بر اسم بولور ^{١٤٣} معدى ^{١٤٢} كرب، ^{١٤١} بعلبك، ^{١٤٠} حضر
^{١٣٩} موت، ^{١٣٨} رامهرمز، ^{١٣٧} سام ابرص كبي بو نوع مركب لرگه
 مركب مزجى ديورلر . ياكه مضاف و مضاف اليه بولور عبد الله،
 عبد الرحمن و كنيه لر كبي بو نوع مركب لرگه مركب اضافى

منع صرف و اضافه بر له معدى كرب و لغة
 ثالثه ده اضافه و صرف ايله معدى كرب منقولدر ۸ شام ده بر بلكه اسميدر بر لغتده
 بعلبك اضافه ايله كلمشدر - حضر موت ده دخى ايكى لغت وارد

دیور لر . مرتجل : علمیت دن باشقه معناسی بولغان علم در
 یا اوزان قیاسیه ده بولور غَطْفَانِ عِمْرَانِ حَمْدَانِ قَفْعَسِ
 حَنْتَفِ کَبِی یا که اوزان شاذه ده بولور مَجْبِبِ مَوْهَبِ مَوْطَبِ
 مَكْوَزَةِ حَيَوَةِ کَبِی . منقول : علمیت دن باشقه معناسی بولوب
 علمیت گه نقل ایدلمش علم در . عام منقول اسم دن
 منقول اولور یا فعل دن یا صوت دن یا مرکب دن مرکب دن
 منقول مذکور اولدی اسم دن منقول بولغانی اسم عین دن
 منقول ثور ، اسد کبی یا که اسم معنی دن منقول فضل ،
 ایاس کبی یا که صفة دن منقول حاتم ، نائلة کبی فعل دن
 منقول بولغانی ماضی دن منقول بولور شمر ، کَعَسَبِ کَبِی
 یا که مضارع دن منقول اولور تَغْلِبِ یَشْکُرُ کَبِی بعض الظرفاً ؛
 وَتَغْلِبُ فِي الْحَرْبِ لَا تَغْلِبُ - وَيَشْكُرُ لِلَّهِ لَا يَشْكُرُ بَاکَه
 امر دن منقول اصمت اطرقا کبی راعی : اَشْلَى سَلْوِقِيَّةً
 بَاتَتْ وَبَاتَ بِهَا - بَوْحِشِ اصْمِتَ فِي اصْلَابِهَا اود * اِبُوذَوَيْبِ
 هنلی : عَلَى اطْرِقَا بِالْبَيَاتِ الْحَيَامِ اِلَّا الشَّمَامُ وَاِلَّا الْعِصَى *
 صوت دن منقول اولان علم عبد الله بن الحارث گه لقب
 ایدلگان بیه کبی

*** فصل *** بعض علم لر بر شخص گه اطلاق
 ایدلگان بولور ولکن اطلاق ده خصوصیت شخص اعتبار
 ایدلکاندن جنسندن بولغان سائر اشخاص گاده اطلاق ایدلور
 بونوع گه (علم جنس) دیور لر . وهم اوشبو علم جنس گاه

۱ اصمت صحرا سنه
 برابرنده اولغان
 کلب سلوقیه ایله
 صید ایتدی
 مضموننده در
 ۲ اطرقا نام شهر ده
 چادر ننگ قامش
 وتیاقلرندن باشقه
 سی چروب بتکان
 دیمک
 ۳ عبد الله بن
 الحارث ننگ واللسی
 هند ابنة ابی سفیان
 بن حرب مشار الیه
 فی وقت طفولیتنده
 کویلاب (لانکمن بیه
 جاریة خدبة مکرمه
 محبة تجب اهل
 الکعبه) دیو
 سودکندن مذکور گه
 لقب ایدلمش ذکره
 العینی فی الفرائد

كنيه اولور آسدگه - اسامه - ابو الحارث . ثعلب گه نُعاله -
 ابو الحُصين . ضع گه - حضاجر - ام عامر . عقرب گه شَبَوَة
 ام عَرِيْط . ديدكلرى كبي

(فصل) بعض اعلام اول وضعده لام برله اولدقن
 لام دن خالى اولوب استعمال ايدلس الثريا وآنك اسمنه
 النجم . وباشقه كواكب مخصوصه اسم لرنده الدبران - العبوق -
 السماك . خويلد بن نفيل اسمنه الصَّعِقُ كبي * مصدر

وصفت اولان علم لرگه دخول لام جائز بولور وصفت معناسنى
 اعتبار ايله ولكن لازم بولماس الحارث ، العباس ، الحسن ،
 الفضل ، العلاء ، كبي

(فصل) علم ثننيه ، وجمع ايدلسه نكره حكمنده
 اولور جائى زيدان كاتبان ، وذهب عمروان شاعران كبي .
 اكر تعريف قصد ايدلسه (آل) ادخال ايدلور وقبلى
 مات الخالدان كلاهما - غميد بنى جُحوان وابن المضلل
 شعرنده خالد بن نضلة ايله خالد بن قيس بن المضلل اراده
 ايدلمشدر

كعب بن كلاب ايله كعب بن ربيعه ده (الكعبان) عامر بن
 مالك ايله عامر بن الطفيل ده (العامران) ديورلر انا ابن
 سعد اكرم السعدينا . وزيد بن ثابت رضى الله عنه
 قولنده (هؤلاء الحمدون بالباب) واقع اولمشدر ا

ا والقصة ان عمر
 رضى الله عنه اُتى
 بجلل كثيرة من اليمن
 فرام قسمتها على
 الانصار وغيرهم فاتاه
 اربعة نفر اسم كل
 واحد منهم محمد وهم
 محمد بن ابي بكر
 ومحمد بن جعفر
 ومحمد بن طاحه ومحمد
 بن خابط لطلب
 نصيبهم من تلك
 الحلال فلم يتيسر لهم
 الدخول عليه فدخل
 عليه زيد بن ثابت
 رضى الله عنه وقال
 يا امير المؤمنين
 هؤلاء الحمدون
 بالباب يطلبون
 الكسوة فامر لهم بها*
 عرائس المحصل
 شرح المفصل

(فصل) علم دن گاها (اوشبو علم ایله مسمی اولان
 ذانلردن برسی) دیکان معنی مراد اولور بو وقتده علم
 نکره بولوب اضافه سی وادخال (آل) جائز اولور. اخلط؛
 وقد کان منهم حاجب وابن امّه ابو جندل والزید زید
 المعارك وهذا الزید خیر من زید کم کبی

۳

باب — معرب اسم معرب عاملر اختلافی سبب لی
 اخیری مختلف بولغوجی اسم درجانی الرجل، و رأیت الرجل،
 ومررت بالرجل امثله سنده اولان الرجل کبی اختلافی گا
 سبب اولان شیء (عامل) بولور امثله مذکوره ده (جاء) (رأیت)
 (ب) کبی صورة اختلاف (اعراب) اسمنده اولور (ل) گه لاحق
 اولان ضمه، فتحه، کسره کبی مدلول اعراب اولان معناغه
 (معنی مقتضی) دیور لر مثال اولده فاعلیه ثانی ده مفعولیه
 ثالث ده اضافه کبی

اوشبو معانی مختلفه نمنک اسملر گا نواردی ایله اعراب مختلف اولور
 (فصل) اسم معرب لرده اعراب نی ایجاب اینکوچی
 فاعلیه ، مفعولیه ، اضافه معنی لری حاصل اولوب فاعلیه اعراب
 رفعی ، مفعولیه اعراب نصبی ، اضافه اعراب جرنی ،
 اقتضاء ایدر معانی مذکوره (معانی متوارده) (معانی معتوره)
 اسملر ندر معانی مذکوره نی حاصل اینکوچی شیء (عامل)
 اسمنده اولور (جاءنی زید) ده (جاء) سببلی (زید) ده معنی
 فاعلیه حاصل اولوب معنی مذکور اعراب رفعی ایجاب
 ایتمش در • (رأیت زیدا) ده (رأیت) (زیدا) ده مفعولیه

معنی سینی حاصل ایدوب اعراب نصبی ایجاب ایتمش در .
 (مررت بزید) ده (ب) (زید) ده اضافه معنی سینی حاصل
 ایدوب اعراب جرئی ایجاب ایتمش در .

* فصل *

عامل امر ملفوظ اولسه (عامل لفظی) ملفوظ اولماینچه فقط امر
 معنوی اولسه (عامل معنوی) دیورلر . عامل لفظی ننگ کیفیته
 عملی قاعدهء کلیه واسطه سی ایله معلوم اولسه (قیاسی) اگر
 قاعده واسطه سیله معلوم اولماینچه مجرد عرب لر ننگ کیفیته
 استعمال لرینی سماع برله معلوم اولسه (سماعی) اسم لر نده
 اولور . بس عوامل اوج قسم اولور - عامل معنوی ، عامل
 لفظی قیاسی ، عامل لفظی سماعی .

* فصل * عامل معنوی ۲ ماده ده اولور . ماده اولی :
 مبتدأ و خبرده ، بونلرده اعراب رفع (ابتدأ) نامنده اولان
 امر معنوی واسطه سیله حاصل اولشدر . زید قائم ، عمرو
 قاعد ، بکر نائم ، کبی . ماده ثانیه : فعل مضارع در نواصب
 وجواز م دن مجرد اولدقی وقتده مرفوع اولور موقع اسم ده واقع
 اولق سببی ایله اوشبو (وقوع فی موقع الاسم) عامل معنوی در
 زید یکتب ، عمرو یقرأ القرآن ، بکر یحفظ اللسان مثال لر نده
 اولغان مضارع لر کبی .

* فصل * عامل قیاسی ۹ ماده در * ۱ * مطلق
 فعل = یعنی مدح و ذم ، یا که ظن و یقین کبی خصوصیات لر دن

قطع نظر برله هر فعل لازم اولسه فاعلینی رفعلیک قیلور
 اکر متعدی اولسه فاعلینی رفعلیک مفعولینی نصبلیک
 قیلور : مَا يَخْفِضُ الْمَرْءَ عَدَمُهُ وَبَيْتُهُ إِذَا رَفَعَهُ دِينَهُ وَعِلْمُهُ
 وَلَا يَرْفَعُهُ مَالُهُ وَاهْلُهُ إِذَا خَفَضَهُ فَجُورُهُ وَجَهْلُهُ مثال لری کبی .
 * ۲ * مصدر : لازم اولسه فاعله متعدی اولسه فاعله
 ومفعولده عمل ایدر يُحِبُّ اللَّهُ إِعْطَاءَ لَهُ عَبْدَهُ فَقِيرًا دَرَهْمًا
 مثالی کبی .

* ۳ * اسم فاعل : مبنی للفاعل اولغان فعل عملینی عمل
 قیلور كُلُّ حَسَوْدٍ مَحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلُهُ کبی .

* ۴ * اسم مفعول : مبنی للمفعول اولغان فعل کبی عمل
 قیلور کُلُّ تَائِبٍ مَقْبُولٌ تَوْبَتُهُ ، وَكُلُّ هَاسٍ مَخُوفٌ عَاقِبَتُهُ کبی .
 * ۵ * صفة مشبهة : العبادَةُ حَسَنٌ ثَوَابُهَا ، وَالْمَعْصِيَةُ قَبِيحٌ
 عَذَابُهَا کبی .

* ۶ * اسم تفضیل : فاعل مستترده عمل ایدر وکاهاظا هرده
 عمل ایدر مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِيهِ الْجُلْمَ مِنْهُ فِي الْعَالَمِ کبی .

اوشبو اخیرغی بش نوع اسم لرنی (شبه فعل) دیور لر .
 * ۷ * اسم مضاف : مضاف الیهده جرنی عمل ایدر
 عِبَادَةُ اللَّهِ خَيْرٌ ، حَبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ کبی .

* ۸ * اسم مبهم تام : تمیزنده نصب بنی عمل قیلور : هذا
 رطل زیتنا ، عندی منوان سمنا ، لی علیک عشرون درهما کبی
 * ۹ * معنی فعل یعنی فعل یا شبه فعل معناسینی متضمن

۱ مصدر اسم فاعل
 اسم مفعول صفة مشبهة
 اسم تفضیل

اولغان شی لر در . آنلردن بری ظرف مستقر در یعنی
مخدوف اولغان عاملی افعال عامه دن اولغوچی جار
و مجرور در مونکا (شبه جمله) اطلاق ایدلور ما فی الدنيا
راحة ، زید فی الدار ابوہ کبی .

وبری منسوب : مررت برجل هاشمی ابوہ کبی (ابوہ)
(هاشمی) لفظینه معمول اولمشدر .

وبری اسم مستعار در : مررت برجل اسد غلامه ، اسد
علی . مثال لرنده اولغان اسد کبی . کویا که (اسد) مجزوی
معناسینی متضمن اولوب (غلامه) ده (علی) ده عمل اینمشدر
ودخی معنی صفتنی مشتمل اولغان اسم لر دخی اوشبو قبیل دن در
وهو الله فی السموات والارض کبی المعبود فیہما حکمنده
اولوب لفظه (الله) ما بعدنده عمل اینمشدر .

وهم لیت ، لعل ، حرف ندا ، اسم اشاره ، تشبیه ، نفی ،
کبی لر کاها عامل اولوب کلور لر معنی فعلنی تضمن لری
جهتندین .

* فصل * عامل سماعیلر اون نوع در * نوع اول * مدخولی
اولغان بر اسم مفردنی جر لی ایتکوچی حرف لر در . و آنلر
حروف جر = حروف اضافه تسمیه ایدلکان ۲۰ حرف در :

۳	۲	۱				
،	بِ	مِنْ	،	إِلَى	،	
۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
عَنْ	،	عَلَى	،	لِ	،	فِي
				،	كَ	،
					حَتَّى	،
					رَبِّ	،

۱ افعال عامه هر
فعلدن استفاد
اولغان فعل لر در
کون وجود ثبوت
حصول کبی

۱۱ و ، ت ، حاشا ، خلا ، عدا ، مذ ، منذ ، ۱۷

۱۸ لولا ، کیمه ، لعل ، ش: لا تسأل عن المرء وابصر ۲۰

قرینه - فان القرین بالمقارن یقتدی * الجود علی المحتاج

احسن من اللدیر علی التاج ، رب صدیق خیر من شقیق ،

رب حال افسح من مقال ، العلم كالنور والجهل كالظلمة ،

مثال لری کبی .

* نوع ثانی * ایکی اسم ده عمل ایدوب منصوب لری

مرفوع دن مقدم اولغوجی سکز حرف لردر . آنلر جمله سندن

(حروف مشبهه بالفعل) نامندک اولغان اوشبو (۶) حرف در

۱ ان ، ۲ آن ، ۳ کان ، ۴ لکن ، ۵ لیت ، ۶ لعل . ان الله

قدیر ، کان زیدا اسد ، لعل عمرا عالم مثال لری کبی

یدنجی (لاتبرئه) و (النفی الجنس) دیولکان (لاء) در : لافاعل

شرمر زوق کبی سکزنجی استثناء منقطع ایچون اولان

(الآ) در (جائی القوم الاحمارا) کبی (الآ) (لکن) معناسندک

اولدقدن تقدیرده لکن همارا لم یجیء اولور

* نوع ثالث * ایکی اسم ده عمل ایدوب مرفوع لری

منصوب دن مقدم اولغان ۲ حرف در (ما) و (لا) در (مشبهتین

بلیس) عنوانی بر راه شایع در مازید قایما ولارجل حاضرآ کبی
 * نوع رابع * فعل مضارعنی نصبلیک اینکوچی دورت
 حرف لر آن^۱ ، لَن^۲ ، کَی^۳ ، اِذِن^۴ ، اُحِبُّ اَنْ یطول
 عُمَرِی کَی اُحِصَلَ العِلْمَ کَبی .

۱۵

* نوع خامس * فعل مضارعنی جزملیک اینکوچی کلمه لردره
 آنلردن ۴ حرف بر مضارعنی جزملیک ایدر لم ، لما ،
 لَأَنْتَی، لِ امر . لَمْ یَخْرُجْ زید ، وَلَمَّا یَخْرُجْ ، لَا تُکْثِرُ
 من الکلام ، لینصر کبی .

آنلردن ۱۱ کلمه ایکی مضارعنی مجزوم ایدرو آنلرغه (کَلَمَ
 مُجَازَات) دیورلر اِن^۱ ، حَیْثِمَا^۲ ، اَیْنِ^۳ ، اِنِّی^۴ ، اِذَا مَا^۵ ،
 اِذَا مَا^۶ ، مَتِّی^۷ ، مَهْمَا^۸ ، مَا^۹ ، مَن^{۱۰} ، اَی^{۱۱} . اِن تَتَّبِ یَغْفِرُ

ذُنُوبُکَ^۲ ، حَیْثِمَا تَفْعَلُ یُکْتَبُ فَعْلُکَ^۳ ، اَیْنِ تَکُنْ یَدْرُکُکَ^۴
 المَوْتُ، اِنِّی تَذْنِبُ یَعْلَمُکَ اللهُ تَعَالَى ، اِذَا مَا تَتَّبِ تُقْبَلُ
 تَوْبَتُکَ ، اِذَا مَا تَعْمَلُ بِعَلْمِکَ تَکُنْ خَیْرَ النَّاسِ ، مَتِّی تَحْسُدُ
 تَهْلُکَ ، مَهْمَا تَفْعَلُ تُسْأَلُ مِنْهُ، مَا تَفْعَلُ مِنْ خَیْرٍ تَجِدُهُ عِنْدَ اللهِ
 تَعَالَى ، مَن یَعْمَلُ عَمَلًا صَالِحًا یَکُنْ نَاجِیًا ، اَیُّ عَالَمٍ یَتَّکَبِرُ
 یُبْغِضُهُ اللهُ تَعَالَى . اوشبو کلم مجازا دن (اِن) حرف اولوب

ماعداسی اسم لر و (اسماء منقوصه) لقبيله مشهور لر در .

● نوع سادس * معنی فعلده اولغان اسم لر (اسماء افعال)

لقبنده اولوب بعض لری ماضی معناسنده اولوب بر اسمنی

رافع اولور و بعض لری بر اسمنی امر معناسند اولوب

فاعل منوی غیر
ظاهر اولدندن
اكتفاء ایدلمشدر

ناصب در . رافع لر (هیئات الامر) ای بعد (شَتَان

زید و عمرو) ای افتراقاً (سَرَعَان زید) ای قرب

(وَشْكَانَ عمرو) ای قرب کبی لر .

ناصب لر : (ها زید) = خذہ ، (رُوید) زیداً = اَمِهْلَه

(هَلْمٌ زیداً = أَحْضِرْه ، (هَاتِ شِیْأً = آعِطْه ، (حِیْهَلْ

الثْرِید = آینَه ، (بَلَّهْ زیداً = دَعَه ، (عَلِیکَ زیداً = الزَمَه ،

(دَوْنِکَ) عمراً خذَه ، (تَرَاکَ) زیداً = اَنْرَکَه کبی لر در

● نوع سابع * افعال ناقصه در ایکی اسمده عمل ایدوب

اولینی مرفوع ثانینی منصوب ایدر لر کان^۱ ، صار^۲ ، اصبح^۳ ،

امسى^۴ ، اضحی^۵ ، ظل^۶ ، بات^۷ ، مازال^۸ ، ما برح^۹ ، ما انفک^{۱۰} ،

ما فتیء^{۱۱} ، مادام^{۱۲} ، لیس^{۱۳} . من کانت نعمته و اصبه کانت

طاعته واجبه لا یزالون یرکبون خطایاهم ، کانهما علی

الصراط مطایاهم . لا یزال الله محسناً الیک . کبی

* فائده * نوع ثانی، نوع ثالث، نوع سابع، ثامن ، ناسع ،

عامل لر هر قایوسی مبتدأ و خبرگه داخل اولدقلرندن بو

عامل لرگه (نواسخ مبتدا و خبر) دیولور و مقدم اولغان اسم
کرم رفوع کرم منصوب اولسون کلام ده مسند الیه و عامل ننگ
(اسمی) ومؤخر اولغانی مسند و عامل ننگ (خبری) اولوره
* نوع ثامن * مضمون جمله ننگ قرب حصولینه یا که
شروعنه دلالت اینکوچی فعل لر در (افعال مقاربه) اسمنده

در لر عسی ، کاد ، کرب ، اوشک ، طفق ، جعل ، اخذ .
۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱
بونلرده مبتدا و خبرگه داخل اولوب مبتدا بونلرغه رفوع
حالنده اسم اولور و خبر فعل مضارع اوله رق جمله اولوب
خبر اولور : عسی زید آن یخرج ، کاد عمرو یدخل کبی
* نوع ناسم * افعال قلوب در : علمت ، رایت ، وجدت ،
۳ ۲ ۱

زعت ، ظننت ، خلت ، حسبت ، هب . مبتدا و خبرگه
۴ ۵ ۶ ۷ ۸
داخل اولوب هر قایو سینی مفعولیه اوزره منصوب ایدر لر .
علمت زیدا فاضلا . ظننت بکرا شاعرا کبی هب احسب
معناسنه در

* نوع عاشر * افعال مدح و ذم در معرف باللام اولغان
اسم جنس فی رفع لیک ایدر لر . مدح اوچون نعم ، حبذا . ذم
ایچون ساء ، بشس در نعم الرجل زید . حبذا العالم بکر .
کبی * مذکور اولان ۱۱۵ قدر عامل در علی الشذوذ استعمال
ایدلکان باشقه عامل لر هم واردر انشأ الله هر قایو عامل لر فی
مخصوص مبحثلرنده تفصیل معانی و شرایط اعمال و بیان امثله

(۱)
ایله ذکر ایدلور

(۱)

* تنبیه *

عامل لر ننگ کیفیه
عمل لرینی کثرة
مشاهد و علی وجه
الصواب اعمال
اوزره تحصیل میران
ایچون ذکر
ایدلاچک ترا کیب
کبی عبارات فصیحه
او قوتیق معلم لر ننگ
لوازم ذمه لریدن
ویاب تعلیم ننگ
قواعد نافع و اصول
معتد بهاسندن در :

بحکمی ان احمد بن
ابی داود کان یختلف
الی مجلس بشر
الریسی فی حاله قره
وهیئة ردیئة
وینصرف عنه فی
قائم الظهیرة معلفا
مخبرته متأبطا دفتره
فیقیل عند اخ له *
فلما وجه المامون
المعتصم الی مصر
النمس من بشر رجلا
من اصحابه یکون فی
صحبة المعتصم یولیه
علی الظالم ویکتب -

اليه اخباره * فقال يا امير المؤمنين معناقوم لهم فقه ولكن لم يجمعوا اليه الادب ومعرفة امور السلطان ثم وصف له احمد بن ابي داود قال انه جمع الى فقه ادبا وبيانا وعقلا * فارسل اليه وقلده المظالم ففعل ثم حل من المعتصم محلا عظيما لاختياره له ايام مقامه بمصر معه * من كتاب غرر الحصائص الواضحة وعرر النقائص الفاضحة للشيخ الاديب ابي اسحاق برهان الدين ابراهيم بن يحيى بن علي الكتبي المعروف بالوطواط رحمه الله تعالى وكان الوليد بن عبد الملك

لحثة دخل اليه اعرابي وعنه عمر بن عبد العزيز * فقال له من انت ووصل الهمة فظن الاعرابي انه يقول مننت فقال المنة لله ولا امير المؤمنين * فقال عمر للاعرابي ان امير المؤمنين يقول لك من انت قال فلان بن فلان * قال ماشانك وفتح النون قال جدري في وجهي وفتح بساق قال عمر ويحك ان امير المؤمنين يقول لك ماشانك وضم النون *

❁ فصل اعراب ❁ اعراب ننتك وجوهي اوج رفع

نصب جريا كه خفض. رفع فاعللك علامتي نصب مفعوللك علامتي جر مضاف اليه لعلك علامتي * اعراب لفظي يا تقديري يعني لفظك اولماس فقط تقديره اولوره اعراب لفظي وجوه ثلث ننتك كلسنك بولور۔ يا بعض ده لفظي بعض ده تقديري بولور اعراب تقديري دغي كل وجوه ده يا بعض ده وهر قايمو نوع حركة ايله يا كه حرف ايله بس انواع اعرابي آلتى نوع ايله ضبط ايدلور

❁ نوع اول ❁ رفع نصب جر وجهلر ننتك كلسنك حركة اعرابيه لفظك ظاهر اولوره بو نوع ننتك محلى اخيري صحيح يا كه حكم صحيح ده اولغان اسمادر مفرد منصرف وجمع مكسر منصرف اولسه تمام حركات برله يعني رفع حالنده ضمه

قال ظلمني خنتي قال ومن خنتك وفتح النون قال وما سو الك عن ذلك يا امير المؤمنين حجام عندنا بالبادية قال عمران امير المؤمنين يقول لك من خنتك وضم النون قال فلان ه غرر الحصايص وكان سيبويه واسمه عمرو بن قنبر يختلف الى حماد بن زيد يقرأ عليه الحديث فكان يلحن في قراءته فيرد عليه حماد فأبرمه يومالحنه فقال له كم تلحن امالك مرواة فنجبل ووجم فلما قام من مجلسه انقطع الى الخليل بن احمد فقرأ عليه النحو فمهر فيه وفاق وسار ذكره في الآفاق ه غرر الحصايص

نصب حالنده فتحه جر حالنده کسره ایله اعرابلا نور جانی
 زید و رجال، رأیت زیداً و رجالاً و مررت بزید و برجال کبی
 اکر غیر منصرف بولسه بعض حرکات برله یعنی رفع حالنده
 ضمه، نصب و جر حالرنده فتحه ایله اعرابلا نور جانی احمد
 رأیت احمد، مررت باحمد کبی اکر جمع مؤنث سالم بولسه
 دخی بعض حرکات برله یعنی رفع حالنده ضمه، نصب و جر
 حالنده کسره برله اعرابلا نور جاتی مسلمات، رأیت مسلمات
 مررت بمسلمات کبی

✽ نوع ثانی ✽ وجوه اعرابیه ننگ کلسنده حرکات اعرابیه
 تقدیرده اولور بونوع ننگ محلی اخیرنگ الف مقصوره اولغان
 اسم ودخی نوع اول محلی ننگ یا متکلم گه مضای اولغانلری
 هذه حبلی فی یدها عصاً تضرب بها غلامی و غلامی یقول
 یا مالکی نجنی من هذه الحبلی اوخذ من یدها العصا . جمله دن
 منقول اولان علم لرده دخی اعراب او شیو نوع دن در جانی
 نابط شراً، رأیت نابط شراً، مررت بتابط شراً کبی هیچ حالده محکی
 عنده اولان حرکاتی تغییر ایدلس ودخی اهل حجاز لغت نیچه
 مفرد لردن حکایت ده اصل ده اولان روشچه حکایت ایدوب
 جمله حاکیده مفرد مذکور گه اعراب تقدیری ویرلادر رأیت
 زیدا دیکانده من زیدا دیو سوال ایدلادر

✽ نوع ثالث ✽ حرکات اعرابیه بعض وجوه ده لفظی بعض

وجوه ده تقدیری اولغان اعراب دره محلی اخیر (یا) اولوب
 ما قبلی مکسور اولان ماده در رفع حالنده ضمه تقدیری

۱ بو نوع لرده
 اعراب ضمه و کسره
 لفظه ثقیل
 اولد قلرندن تقدیر
 اید لمشدر

جر حالنده كسره^١ تقدیریه نصب حالنده فتحه^٢ لفظیه ایله
اعرابلا نور جائی القاضی و رأیت القاضی و مررت بالقاضی
کبی اشعارده حاله نصب دهده اسکان (یا) ایدلوب اعرابی
تقدیر ایله کلمشدر :

مَهْلًا بَنِي عَمِّنا مَهْلًا مَوَالِينَا. لَا تَنْبَشُوا بَيْنَنَا مَا كَانَ مَدْفُونًا* ده
مواالینا منصوب اولساده سکون (یا) ایله اولشدره اعطالقوس
باریها و آنزل الدار بانیها مثل مشهوری ذخی بو قبیلندر
اکر محل مذکور نکره اولسه یعنی لام تعریف و اضافه دن
عارى اولسه ایکی حالده (ی) محذوف اولوب اعرابی تقدیری
اولور نصب حالنده (ی) مثبت اولوب اعرابی لفظی اولور
جائی قاض، رأیت قاضیا، مررت بقاض کبی بعض اشعارده
نصب حالنده حذف (ی) ایله کلمشدر؛ وَلَوْ أَنَّ وَاشٍ بِالْإِمَامَةِ

دَارُهُ - وَذَارِي بَاعَلَى حَضْرَمَوْتَ اهْتَدَى لَنَا* ده اولان و اش کبی
● نوع رابع ● جمع وجوهده اعراب لفظده اولان حروف
ایله اولوره حروف اعراب اوچدر (و، ا، ی) گاه او شبح حروف
ثلثة ننگ بارچه سی ایله اعراب واقع بولور اسمأسته معتله کبی
مکبر اولوب یا منکلم دن باشقه غه مضاف اولسه لره رفع حالنده
(و) ایله نصب حالنده (ا) ایله جر حالنده (ی) ایله اعرابلانور لر
اکثر لغاتده اسمأمن کوره ابوه، اخوه، فوه، هنوه، حموها، ذومالدر
جائی ابوک رأیت اباک مررت بابیک کبی * اکر اسمأمن کوره
مصغر اولسه لر یا که اصلا مضاف اولسه لر اعرابلری

١ بزنگ وفات
اولغان قرند اشلمز
که اطالة لسان
قیلماغل دیمکدر

٢ تمام نه قدر بعیدده
بولسه ده ضررینی
تیکرور دیمکدر

همدان قبيله لرينه
نسبت ايدلمشدر قاله
العيني في المقاصد
التحوية وقال ايضا
فيه ويشهد لذلك
ما ثبت في صحيح
البخاري من حديث
انس رضي الله عنه
قال قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم
من ينظر ما صنع ابو
جهل فانطلق ابن
مسعود فوجده قد
ضربه ابناً عفرأ
حتى برد (اي قرب
الى الموت) فقال له
انت ابا جهل قال ابن
عليه قال سليمان
هكذا قال انس رضي
الله عنه وهو واضح
وهو ماروي بلفظه لا
بمعناه وهذا يؤيد ما
روي عن الامام ابي
حنيفة من قوله لا ولو
رمي بابا قبيس حيث
لم يقل بابي قبيس
وان هذه لغة صحيحة
وانه ليس باحن
كما زعمه بعض
المتعصبين حتى اهنوا
الامام في ذلك بجهلهم
وافراطهم في تعصبهم
انتهى

نوع اولدن اولور جاني اخ واخيك، اها اخيك، باخ باخيك كبي
اكر يا متكلم گه مضاف اولسه لر نوع ثاني دن اولور غلامي
قبيلندن * بعض لغاتده اب، اخ، حم ماده لر ياً مشكلم دن
ما عداغه اضاغه حالنده حالة افراد كبي اعرابي نوع اول
اوزره كلمشدر: سوي اَبِكْ اَلَدْنِي فَاَنْ مُحَمَّدًا - علا كل شي
يا ابن عم محمد * شعرنده اَبِكْ كَبِي رُوْبَةٌ بِأَبِيهِ اَقْتَدَيْ عَنِي
في الكرم - ومن يشابه اَبَه فَمَا ظَلَمَ * ده (ابه) نصب وجرده حركه
ايله كلمشدر ولكن بولغه شاذه در اما (هن) ده حروف ايله
اعرابلنم كني امام فرأ انكار ايدوب فقط (ن) غه حركات وير ما كني
اثبات ايتمشدر امام سيبويه حروفني اثبات ايتد كينه بنا
ائمه نحو اتمام حروف غير افصح ايسه ده على الشنوذورو
دينه ذاهب اولمشدر ده وبعض لغاتده حبل ي ماده سي كبي
احوال ثلث ده اخير لر يني الف ايله تلفظ ايدوب حركات
تقديره ايله اكتفاً ايتمشدر وبولغه لغة ثانيه دن اشهر در
ابوالنجم: اَنْ اَبَاهَا وَاَبَا اَبَاهَا - قَدْ بَلَّغَايَ الْمَجْدِ غَايَتَهَا دَيْمَشْدَر
وكاها بعض حروف ايله اعراب واقع اولور رفع ده (ا)
نصب وجرده (ي) ايله تشنيه: اثنان اثنان ثنتان كلا كتاده
جاني الرجلان كلاهما رأت الرجلين كليهما مررت بالرجلين
كليهما لكن كلا كتاده ضميركا اضاغه شرطدر اكر ظاهر كا
مضاف اولسه لر اعراب لر ي نوع ثاني دن اولور . يا كه

۲ اولوا عشرون
کبیلر جمع مذکر
سالم گه ماحقار در

۲
رفع ده (و) نصب و جر ده (ی) ایله اولور جمع مذکر سالم اولوا
عشرون، ثلثون، تسعون کا قدر لی ده جائی مُسَلِمُونَ اُولُوا
الکرم رأیت مُسَلِمِينَ اُولِي الْکَرَمِ مررت بمسلمین اولی الکرم
* نوع خامس * وجوه ثلاثه حروف تقدیریه ایله اولور
جمع مذکر سالم و ماحقاتی و اسما ستمه معتله ساکن کا ملاقی
اولسه لر اعراب حرف لری کتابت ده اولسه ده تلفظ ده اولما ینجه
مجرد تقدیر ده اعتبار ای دلور جائی ابو القاسم و صالحوا القوم
رأیت ابا القاسم و صالحی القوم مررت بابی القاسم و صالحی
القوم کبی

* نوع سادس * بعض وجوه ده حرف اعراب لفظه بعض
وجوه ده تقدیر ده اولور اُولی ساکن اولان کلمه کا اضافه
ایدلکان تشبیه لر کبی هذ ان ثوباً ابْنِكَ رأیت ثوبی
ابْنِكَ نظرت الی ثوبی ابْنِكَ یا متکلم کا مضاف اولغان
جمع مذکر سالم دخی او شانداق در جائی مُسَلِمی رأیت
مُسَلِمی مررت بمسَلِمی مذکور تشبیه و جمع مثال لر نکه حاله رفع ده
حرف اعراب مقدر حاله نصب و جر ده ملفوظ در

۳ التقاء ساکنین دن
حاله رفع ده حنف
الی برله نصب
و جر ده یاغه کسره
ویر مک برله
استخلاص ایدلش
در

* فصل * اسم منصرف و غیر منصرف که منقسم اولور
منصرف اسم لکنه قوی اولوب تنوین و کسره فی قابل اولان
اسم در غیر منصرف فعل گه مشابه اولدقندن تنوین و کسره فی
قابل اولماغان اسم در اعراب جری فتحه ایله اولور اگر
مضاف اولسه یا که معرف باللام اولسه اسم لیک قوتلانوب

کسر . دخولی جائز اولور وکاهها ضرورة شعر اولدقده
تنوین داخل اولور فاطمه رضی الله عنها رسول الله صلی
الله علیه وسلم وفاتنده دیمشدر

مَاذَا عَلِيٌّ مِنْ شَمِّ تَرْبَةِ أَحْمَدٍ - أَنْ لَا يَشُمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا
صَبَّتْ عَلَى مَصَابِي لَوْ أَنَّهُمَا صَبَّتْ عَلَى الْأَيَّامِ صِرْنَ لِيَالِيَا

ا وهم (احمد) کسره
و تنوینله وارد
اولمشدر

بیت مذکورده مصائب ضرورة شعر سببيله منون اولمشدر
امراً القیس :

و یوم دخلت الخدر خدر عنيزة - وقالت لك الويلات انك مرجلي

عنيزه منون اولمشدر وهم منون آخرغه مناسبة اوچون

تنوین داخل اولور قوله تعالى سلاسلًا واغلا لآده اغلا لآکا

مناسبة ایچون سلاسل منون اولمشدر * ضرورة شعرده مجرد

علمیت سببلی اسمنک غیر منصرف اولماقنی کوفیون

وبعض بصریین تجویز ایتمش لر اما جهور بصریین انکار

ایتمش لر متمسک کوفیین عباس بن مرداس رضی الله

عنه قولى؛ فما كان حصن ولا حابس - يفوقان مرداس في

جمع * شعر مذکورده مرداس مجرد علمیت سببلی ممنوع

الصرف اولمشدر .

اسمنک غیر منصرف اولماقندک توقز نوع سبب تاثیر ایدر

(عدل، وصفی، تأنیث، معرفة، عجمه، جمع، ترکیب، الف،
۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸

ونون مزیدیتن ، وزن فعل ، اوشبو توقز سبب دن النی
تأنیث پیدا اولسه كرك مقصوره كرك ممدوده یا که جمع
متحقق اولسه یا که باشقه لردن ایکیشار سبب متحقق اولسه
اسم غیر منصرف اولور .

❁ فصل ❁ عدل - اسم ننگ صیغهٔ اصلیه سنندن یعنی
مقتضی قیاس اولان صیغه سنندن چقماقی در . اگر خروجی
حقیقی اولسه عدل تحقیقی اولور . برر معناسنده اولان
(موحد ، اُحاد) ایکیشار معناسنده اولان (مثنی ، ثناء)
اوچار معناسنده اولان (مثلث ، ثلاث) دورتار معناسنده
اولان (مربع ، رباع) کبی . تکرر معنی تکرر لفظ علامتی
اولمق قیاسندن اصل لری (واحد واحد) (اثنین اثنین)
(ثلثه ثلثه) (اربع اربع) دیو حکم ایدامز قوله تعالی
فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثنی و ثلاث و رباع . ودخی
اُخری جمعنده اُخر (اُخر من) یا که الأُخر دن منقول اولوب
عدل حقیقی کا مثال در وهم جمع بتع بصع کبی لر عدل
حقیقی امثله سنندن در جمع بتع بصع دن منقولدر

۲ اوشبو اسم لر عدل
ووصف سبب لری
برله غیر منصرف
اولمش لدر

اگر اسم ننگ خروجی حقیقی اولماسه بلکه مجرد منع صرف
تحققندن اصل تقدیر ایدلسه عدل تقدیری اولور عمر زفر کبی
بو اسم لر کلام عربک غیر منصرف اولوب کلسه لرده معرفه دن
باشقه سبب معلوم اولما دقتندن بالضرورة عدل فرض ایدلشدر

۱ زیرا که بنو تمیم
لغتنده باب قَطَام
علمیت و تأنیث ایله
غیر منصرف در

بنو تمیم لغتنده باب قَطَام ده منع صرف ایچون حاجت اولماساده
باب فعالنی مطرد ایتمک ایچون عدل تقدیر ایدلمشدر
اما اهل حجاز لغتنده باب فعال کُلسی مبنی علی الکسر در
تفصیل لری اسماً افعال بابنده کلور انشأ الله لْجِیم بن صعب:
اذا قالت حذام فصدقوها فان القول ما قالت حذام
شعرته بناء علی الکسر ایله اهل حجاز لغتنجه کلمشدر.
ذوات رأ بولغان فعالده بنو تمیم هم بناء غه وارمشدر در
● وصف ● بعض صفاتی ایله اعتبار ایدلان ذات مبهمه کا
دلالت ایدن اسم در احمر، ایض، اخضر، کبی قزل لق، آفاق
یاشلک، صفتی ایله اولان شیء دیمک در شرط تأثیری
اصل وضعده وصفیت کا موضوع اولماقی معلوم اولمق در .
اگر وصفیت فقط استعمال حسبلی عروض ایتکان اولسه اعتبار
ایدلمس . مررت بنسوة اربع کبی اربعده وزن فعل اولسهده
اصل وضعده وصفیت ایچون اولمادقندن مجرد ترکیبده
صفة اولوب وقوعندن وصفیتی اعتبار ایدلمکان وغیر منصرف
اولغان در . اگر اصل وضعده وصفیت ایچون اولسه صونکره
اسم اولوب شایع اولسهده وصفیه اصلیه اعتبارینه ضرر
ایتمس قاره یلان معناسنه اولان اسود - آلایلان معناسنه
اولان ارقم - بوغاو معناسنده اولان ادهم کبی . اسود
ادهم اصلک مطلق قاره شیء ارقم مطلق آلاشیء معناسنه

وصف اولدقلرندن وزن فعل منضم اولوب غير منصرف اولمشلردر . اصلده وصف اولماقی معلوم اولمای مجرد موهوم اولسه اعتباری دخی ضعیف در .

ولهذا افعی، اخیل، اجدل کبی اسم لرننک صرفی غالب در خبث معناسنده اولان فعوة دن مینک معناسنده اولان خال دن قوة معناسنده اولان جدل دن اشتقاق لری متیقن اولدقندن .

وکاها غیر منصرف کلمشلردر - حسان بن ثابت رضی الله عنه: ذرینى و علمى بالامور و شیمتى - فما طائرى یوما علیک بأخیلاً* قطامی: کان العقیلین یوم لقیتمهم - فراخ القطالاقین اجدل بازیا* مذکور بیت لرده اخیل واجدل غیر منصرف اولمشلر

اوزن فعل ووصف
سببلرنندن

﴿ تانیث ﴾ تاء ملفوظه ایله لفظ مؤنث اولسه علمیت شرطی ایله غیر منصرف اولور کرك مذکرکا علم اولسون طاحه عقبه شعبه کبی کرك مؤنث کا علم اولسون فاطمه رابعة خدیجة کبی . اکرتاء مقدره ایله اولسه حروفی اوچ دن زیاده اولسه دخی علمیت ایله غیر منصرف اولور مذکرکا اسم اولسه ده سعاد زینب کبی . اگر حروفی اوچ اولوب متحرک الاوسط اولسه مؤنث کا علم لیک شرطی ایله غیر منصرف اولوز . اگر ساکن الاوسط اولسه مؤنث کا علم بولمق ایله لغه فصیحه ده عجمه اولمق شرطی ایله غیر منصرف اولور اسم اولان ماه، جور

۲ یعنی تأنیث
اولد قدن صوتکره
عجمه اولمسه ده علم
اولد قدا غیر منصرف
کور مشلر در

۱ فقط علامه جمع در

کبی . بعض لغتده عجمه شرط ایدلما ی فقط علمیت ایله هند
کبی لرنی غیر منصرف ایدلش در . اکر اسم ساکن الاوسط
اسماء ذکور دن منقول اولسه بلا عجمه ممنوع الصرف اولور
خاتون غه عام ایدلکان زید کبی هنده زید
رأیت زید مرت بزید * ^{جبل} جبل مخصوص کا اسم اولان عرفات
منصرف در جمع مؤنث سالم صیغه سنده اولد قندن تا ملفوظه
سی تأنیث اوچون اعتبار ایدلس . تقدیر تاء دن وجود تاء
ملفوظه مانع در . تأنیث دن خالی اولان علمیت فقط منع
صرف اوچون غیر کافی در الف ایله مؤنث اولان لفظلر کرک
الف ممدوده اولسون کرک الف مقصوره اولسون سبب آخردن
باشقه غیر منصرف اولور لر علم اولسون کرک اولماسون حبلی
لیلی حمراء زکریاء کبی

* فصل *

اسماء قبائل و بلدان ده علمیت دن ماعدا سبب آخر ظاهر
اولسه غیر منصرف در باهله تغلب بغداد خراسان کبی .
اگر سبب آخر ظاهر اولماسه عرب دن غیر منصرف مسوموع
اولسه وجه مسوموع اوزره استعمال لازمدر سدوس خندف
هَجَرَ عَمَّان کبی

اسم قبیله لر قبیله یا که ام که اسم اولقی تا ویلی ایله، اسم بلد لر
بلده یا که بقعه که اسم اولقی تا ویلی ایله مؤنث معنوی

اولور لر • اکر عرب دن منصور اولوب مسموع اولسه
 دخی منصور حالنده استعمالی لازم اولور کویا اب وحی
 تاویلی ایله مکان و موضع تاویللیله اسم مذکر اعتبار ایدلور لر
 ثقیف معد حنین دابق کبی • اکر عرب دن هر ایکی
 وجه مسموع اولسه هر ایکی وجه ایله استعمال جائز اولور
 نمود واسط قریش ماده لری کبی قوله تعالی لئلاف
 قریش • شاعر : وهم قریش الاکرمون اذا انتموا طابوا
 فروعا فی العلی و عروقا * اکر عرب دن کیفیت استعمال
 مسموع اولماسه دخی تاویل مذکور لر ایله ایکی وجه ایله
 استعمال جائز اولور

﴿ معرفة ﴾ علمیت شرطی ایله تأثیر ایدر

کریک علم شخص اولسون طاحه احمد کبی کریک علم جنس
 اولسون اسامه کبی یا خود حدث اولان معناغه اسم اولسون
 اسم تسبیح اولان سبحان بالکلیه معناسنه اسم اولان زوبر
 کبی یا خود وقت اولان معناغه اسم اولسون اوشبوتانک
 اوشبو ایرته اوشبو سحر معنالرینه اولان بکرة - غدوة -
 سحر کبی البکرة . الغدوة . السحر لفظلرندن معدول
 و اوقات مخصوصه گه علم اولوب ممنوع الصر ف اولمش لر در
 بکرة غدوة لر ده تأنیث هم متحقق دره . ستة ضعف ثلثة - و اربعة
 نصف ثمانیة کبی نفس عدد مراد اولان ترکیب لر دخی
 علمیت اعتبار ایدلماکنه بناء غیر منصور وارد اولمشدر

عجمه اسم ننگ غیر عرب موضوعاتندن اولماتی دره لسان
 عربده غیر علم حالنک استعمال ایدلماسه زیاده علی الثلث
 یا که تحریک اوسط شرطیله منع صرف ده تأثیر ایدر لغت
 اعجمیه ده علم اولان ابراهیم اسماعیل واعجمیه ده جید معناسنه
 اولوب عربی ده قراء سبعه دن امام نافع راوی سی عیسی کا
 علم ایدلان قالون ونوح علیه السلام والدینه اسم اولان
 لَمَّكَ کبی . نوح لوط کبی لر منصرف لر در .

* جمع * نا تأنیث دن خالی اولوب اقصی الجموع وزننک
 اولمق شرطیله سبب آخردن باشقه استقلا لا صرفدن منع
 ایدر اقصی الجموع وزنی اولی مفتوح ثالثی النی والی
 صونکننده ایکی حرف یا که اوسطی ساکن اولان اوچ حرف
 اولان صیغه در قوله تعالی ومساجد یذکر فیها اسم الله، ولقد
 زینا السماء الدنيا بمصابیح ده مساجد مصابیح کبی آساور
 ضواحک قنادیل اناعیم دواب امثالی جمله امثله دن در
 اگر وزن مذکور متحقق اولوب اخیرنده نا اولسه ملائکه
 فرازته کبی غیر منصرف اولماس کراهیه علانیه کبی مفرد لرا
 اوخشاب جمعیت قوتی ضعیف اولدقن علم ضبع اولان
 حضاجر حالاً جمع اولماسه ده اصل ده جمع حضجر اولمق
 سببیله غیر منصرف اولمش در سراویل سیبویه قولنچه لفظ
 اعجمی اولوب موازن لرینه حمل ایله غیر منصرف اولمش در
 ابو العباس المبرد قاشنده عربی اولوب تقدیر اجمع سر واله

اعتبار ایدلوب ممنوع الصرف اولمش در تمیم بن اُبی؛
 آتی دونها ذبُ الریادکانه - فتی فارسی فی سراویل راحم
 وعلی الندره سراویل منصرف اولوب کلمش در* جاریه
 غالبه ماشیه جمع لرنده اولان جواری غوالی مواشی کبی
 جموع منقوصه اکثر نُحات قاشنده حالت رفع وجرده قاضی
 کبی منون و تقدیری الاعراب و حاله نصب ده ضوارب کبی
 غیر منون و لفظی الاعراب در بعض لغاتده حالت جرده حالت
 نصب کبی جواری مثلی کلمش در فرزدق :

فلو کان عبدُ الله مولیُّ هجوتُهُ ولكنَّ عبدَ الله مولیُّ موالِیِّا
 بولغنی نحو یونندن کسائی، ابوزید عیسی بن عمر اختیار
 ایتمشلر

* ترکیب * ایکی اسم دن مرکب اولان لفظ ما بین لرنده
 اضافه و اسناد هیئتئی اولماسه و اسم ثانی متضمن حرف اولماسه
 علمیت شرطیله غیر منصرف اولور بعلبک، معد یکر،
 حضر موت، کبی. اکر اضافه ایله اولسه غیر منصرف
 اولماس عبد الله کبی اسناد اولسه دخی غیر منصرف اولماس
 تا بط شرأ کبی اکر اصلده اسم ثانی متضمن حرف اولسه
 صرف و عدم صرف هر ایکوی جائز اولور خمسة عشر کبی
 علم ایدلسه. اصلده عشر حرف عاطفه فی متضمن اولدندن
 واجب المنع توکل در

یعنی غیر مشتق‌ده

* الف ونون مزیدتین * اسم‌ده علمیت ایله صرفدن منع
 ایدر عثمان عمران کبی اکر علمیت اولماسه منصرف
 اولور ثعبان زعفران کبی صفت‌ده اولسه تأنیث اوچون
 تالاحق اولماسلیق شرطیله صرفدن منع ایدر وبعض‌لر
 عندنده مؤنثی فعلی وزننده اولمق شرطیله بس سکران
 کبی‌لر مؤنثی سکرانه اولمای سگری اولدقدن بالاتفاق
 غیر منصرف اولور . ندمان مؤنثی ندمانه اولوب ندمی
 اولادقدن بالاتفاق منصرف اولور . لفظ رحمن الله تعالی کا
 مخصوص اولوب هیچ مؤنث کا اطلاق اولادقدن انتفا‌اعلانه
 قولینه کوره غیر منصرف وجود فعلی شرطینه بنا منصرف
 اولور مؤنثی فعلانه اولان فعلان اوزانی ابن مالک ننگ
 اوشبوا بیاتی ایله مضبوط اولمشدر

اجز فعلی لفعلانا	اذا استثنیت حبلانا
ودخنانا و سخنانا	وسیفانا وصحیانا
وصوجانا وعلانا	وقشوانا ومصانا
وموتانا وندمانا	واتبعهن نصرانا
وزد فیهن خمصانا	علی لغة والیانا

اوشبو ع ۱ ماده‌دن ماعداده فعلان ننگ مؤنثی فعلی اولقله
 حکم ایدلور

* وزن فعل * اولنده هر وف مضارعت دن بری اولارسه
 فعل کا مختص اولان اوزان دن بولمق شرطیله منع صرف‌ده

تأثیر ایدر فعل وزنی کبی اسم ده متحقق اولماس مکر
 فعل دن منقول اولور اسم فرس اولان شهر اسم مائه بذر
 اسم رجل ده خضم کبی یا که اعجمی اولور اسم بیت المقدس
 اولان شلم کبی جمیل : ابوک حباب سارق الضیف برده
 وجدی یا حجاج راکب شهرآ * اکرا اولنک حروف مضارعت
 دن بری اولسه تانی عدم قبول شرطی ایله منع صرف ده
 تأثیر ایدر کراک اصلده اسم اولسون احمد احمر کبی
 کراک مشتمل ضمیر اولماغان فعل دن منقول اولسون یعلی
 یشکر تغلب کبی اما یعمل آرمل کبی لر منصرف لر در
 لحوق تانی قابل اولدقلری اوچون * فائده * اسم ایله فعل
 آراسنده مشترک اولان اوزان جمهور قاشنک وزن فعل دن
 محسوب اولماس یونس وزن فعل دن حساب ایدوب عضد
 جبل کتی جعفر کبی لر نی علم اولسه غیر منصرف دیمشدر
 عیسی بن عمر فعل دن نقل شرطیله اعتبار ایتمش در لهذا
 که سب جلا کبی لر نی غیر منصرف کورمش سجیم بن
 وثیل الریاح قولنده

انا ابن جلا وطلاع الثنایا متی اضع العمامة تعرفونی
 ده جلا غیر منون واقع اولمش ولكن جمهور فعل دن
 نقلنی اعتبار ایتمایچه مثال مذکور لر ننگ صر فینه وارمشدر
 بیت دن سیبویه (جلا فعل و فاعل مستردن مرکب علم
 اولماقله حکایت اوزره مینیدر نبئت احوالی بنی یزید شعر نکه

یزید ضمیرنی اشمالیله علی الحکایه علم مبنی علی الضم
اولدقی کبی (دیو جواب ویردی • زغمشری انکار علمیت
ایدوب) انا ابن رجل جلا تقدیر یله موصوف محذوف کا
صفت اولان فعل) دیو جواب ویردی

* فصل حکم تنکیر * بر سببی علمیت اولوب غیر
منصرف اولغان اسمنی نکره ایدلسه اسم مذکور منصرف
اولور زیرا که علمیت تأنیث بالتأ ایله یا که عجمه ایله
یا که ترکیب ایله یا که الف و نون ایله مجتمع اولغان اسم لرده
تنکیر سببلی علمیت منتفی اولوب آننگ ایله مشروط
اولغان سبب آخر کالعدم اولوب اسم مذکور اصلا سببسیز
قالور اکر عدل یا که وزن فعل ایله مجتمع اولسه
تنکیر بعدنده فقط بر سبب ایله قالور و علی التقدیرین
اسم منصرف اولور

اگر اسم ننگ منع صرفنده علمیت دخلسیز اولسه چنانچه
مساجد حبلی همرا کبی لرنی علم ایدلکان صورت لرده
اوشبو اسم لرنی تنکیر ایدلسه هنوز غیر منصرف اولور لر
حال علمیت لرنده جمعیت و تأنیث اصلیه لر اعتبار ایدلدکی
کبی بعد التکیر دخی جمعیت و تأنیث سببلی غیر منصرف
اولور لر اصلده وصف اولوب افعال موازن لرینی علم
ایدلمش اولسه تنکیر بعدنده امام سیبویه قاشنده وصف
اصلی و وزن فعل سببلی هنوز غیر منصرف اولور
امام اخفش قاشنده علمیت سببلی زائل اولان وصفیت

اعتبار ایدلمکنندن اسم فقط وزن فعل سببی ایله
 قالب منصرف اولور * طریق تنکیر یکی در اولی علم دن
 آننک ایله مسمی اولان طائفه دن لاعلی التعین واحد فی
 اراده قیلنور هذا زید و رأیت زیدا آخر و مررت بزید
 ثالثه اولان زید لرکی کویا (زید ایله مسمی اولان
 فرقه دن برسی اوشبو ایکنجی سنی کوردم اوچونچیسندن
 اوتدم) دیمک رب سعاد رب قطامده اولان تنکیر دخی
 بو قبیلندر طریق ثانیه علم دن وصف مشهوری
 اراده ایدلمک ایله اولور لکل فرعون موسی کبی فرعون دن
 مبطل موسی دن محق معناسی مراد اولوب لکل مبطل محق
 دیمک اولور .

* فصل * غیر منصرفی تغییر ایدلسه عدل جمع
 اوللرنک حرف زائد اولماغان وزن فعل ماده لرنده تغییر
 سببلی سبب مذکور لر منتفی اولوب اسم منصرف اولور
 احاد تغییرنده احمید علم اولان مساجده مسیج خضمده
 خضیم کبی . بونلر دن ماعدا ده هنوز غیر منصرف حالنک
 قالور تغییر دن تغییر کلمس احمده احمیر طاحده طلبجه
 یشکرده یشیکر تغلبده تغلب کبی

* فصل * اسماً انبیأ علیهم الصلوة والسلام دن محمد
 صالح شعیب نوح هود لوط منصرف لر در اولکی اوچ عربی
 اولدقلرنن اخیرغی اوچده علمیت و عجمه اولسه ده سکون

و منصرف و غیره لر ی
 تمیز ایتد لر لور
 الحمد لله فاطر
 السموات والارض
 جاعل الملائكة رسلا
 اولی اجحة مثنی
 وثلاث ورباع .
 ووهبنا له اسحق
 ويعقوب كلاهنا
 ونوحا هدینا من قبل
 ومن ذریته داود
 وسليمان وايوب
 ويوسف وموسى
 وهرون وكذلك
 نجزي المحسنين
 وزكريا ويحيى
 وعيسى والياس كل
 من الصالحين
 واسماعيل واليسع
 ويونس ولوطا وكلا
 فضلنا على العالمين .
 خلفاً بنى امية اربعة
 عشر اولهم معاوية بن
 ابي سفيان و آخرهم
 مروان بن محمد ومدة
 خلافتهم اثنتان
 وتسعون سنة . هرة
 مدينة عظيمة بخراسان
 فتحت فى زمن عثمان
 بن عفان . همدان
 مدينة كبيرة بهامياه
 وبساتين ومزارع
 نضرة . ينبع فرضة على
 ساحل البحر الاحمر وعلى طريق الذهب الى يثرب

اوسط سبیلی عجمه غیر مؤثر اولدقندن بونلردن
 ما عدالری علمیت و عجمه سبب لرنندن غیر منصرف لردر
 وهم جبرائیل میکائیل اسرافیل عزرائیل علیهم السلام کبی
 اسم لر سبب مذکور لر ایله غیر منصرف لردر

﴿ مبحث المرفوعات ﴾

یوقاریده ذکر ایدلدیکه وجوه اعراب اوج رفع نصب جر
 بونلر هر قایوسی اسم ده حاصل اولان بر معنی گه علامت در
 رفع فاعل اولق علامتی در نصب مفعول اولق علامتی در
 جر مضاف الیه اولق علامتیدر رفع برله علامت لنکان
 فاعل ایکی قسم فاعل حقیقی ، فاعل تشبیهی یا که ملحق
 بالفاعل . فاعل حقیقی فعل گه مسند الیه اولغان اسم در
 فاعل تشبیهی مبتدا و خبر ، حروف مشبه خبر لری لاء تبریه
 خبری افعال ناقصه اسم لری ، ما ولا اسم لری .

مفعول دخی مفعول حقیقی یا مفعول تشبیهی در مفعول حقیقی
 بش نوع در مفعول مطلق مفعول به مفعول فیه
 مفعول معه مفعول له مفعول تشبیهی حال ، تمیز ، مستثناء
 منصوب ، افعال ناقصه خبر لری ، حروف مشبهه اسم لری
 لاء تبریه منصوبی ، ما ولا خبر لری . اوشبو انواعنی هر
 قایوسنی علی حده مبحث ده ذکر ایدلور انشاء الله

﴿ مبحث الفاعل ﴾

فاعل شول اسم در که آنکا فعل یا شبه فعلنی اسناد ایدلش

اولور و مسندی آندن ابداء مقدم اولور .

ضَرَبَ زید، قَتَلَ عمرو زید ضارب غلامه عمرو حسن

وجه کبی خبر مقدم و مبتدا مؤخر اولان ترکیب لرده قائم

زید کبی مبتداغه مقدمناک اولان شبه فعلنی اسناد ایدلش

اولسهده تقدیمی فقط بعض موادده اولوب ابداء اولماقدن

مبتداً مذکورگه تعریفی فاعل صادق اولماس . قَتَلَ عمرو

ضَرَبَ زید کبی لرده اسم لر معنی مفعول ایسه لرده عبد

القاهر جرجانی وز مخشری مختار لر نجه فعل مجهول آنلره

مقدم حالنده اسناد اولندقدن فاعل لردر . وبعض لر

عندنده فاعل دن اخراج ایدلوب (نائب فاعل) یا که (مفعول

مالم یسم فاعله) اسمنی اطلاق ایله اکتفاء ایدلوره . فاعل نناک

مرفوع اولماقی مسندی اولان فعل یا شبه فعل نناک عملی

سببلی در . فعل نناک اسنادی فقط بر شیئی گه اولدقدن

هر فعل ایچون فقط بر فاعل اولور . یعنی فقط بر فاعلنی

رافع اولور جائی زید جائی الزیدان جائی القوم کبی

جائی زید و عمرو کبی لرده فعلده مکرر حکمنده اولوب

جائی زید و جائی عمرو قوه سنناک اولور یا که جائی الرجلان

حکمنده اولمقله تقدیرا واحد اولش اولور . مفعول متعد

النوع اولدقدن تعددی جائز در . فاعل فعلندن جزء

کبی اولدقدن فعل گه مقارن اولماقنی اقتضاً ایدر بعض

اوقانده معمول آخرنی فاعل دن تقدیم ایدلش اولسه معنی

و نیتده فاعلنی مقدم اعتبار ایدلور فلها (ضرب غلامه

زید) امثالی جائز (ضرب غلامه زیدا) امثالی سعه کلام اولدقده
 غیر جائز اولمش دره اولده مرجع ضمیر لفظاً مؤخر اولسه ده
 معنی مقدم اولمشدر بونده نقصان یوقدر ثانیده مرجع
 لفظاً ومعنی مؤخر اولمشدر ضمیر ذکری سابق اولان شیئی گه
 موضوع اولدقندن مطلقاً مؤخر اولان شیئی گه رجوعی غیر
 جائزدر * اخفش ، ابن جنی ترکیب ثانی امثالنی جائز
 کورمش لر .

﴿ ابو الاسود الدؤللی ﴾

جزی ربّه عنی عدی بن حاتم * جزاء الکلاب العاویات وقد فعل

﴿ حسان رضی الله عنه ﴾

ولو ان مجدّاً اخلد الدهر واحداً

من الناس ابقى مجده الدهر مطعماً

﴿ ابو جنید بن مرة القرندی ﴾

الالبیت شعری هل یلو من قومه * زهیراً علی ماجر من کل جانب

﴿ آخر ﴾

کسا حلمه ذا الحلم اثواب سودد

ورقی نداءه ذا الندی فی ذری المجد

ایات مذکورهدن تکلف ایله جواب ممکن ایسه ده رضی

استرابادی بیانینه وسید جرجانی قرارینه کوره اخفش وابن

جنی مذهب لرینی علی القلّة قبول اولی در .

فاعل مظهر اولدقی کیی مظهرگه راجع اولان مضمهر بارز

اولور ضربتُ ضربنا ضربوا ضربن کبی یا که مستتر اولوب
 نیتک اعتبار ایدلور زید ضربده ضربده مستتر اولوب
 زیدگه راجع اولان هوکبی یا که مضرگه راجع اولان مضر
 اولور انا ضربت انت ضربت کبی

﴿ فصل ﴾

فاعلنی مفعولدن تقدیم جائز واولغی ايسه ده بعض اسباب
 ایله تقدیمی واجب اولور چنانچه فاعل ومفعول ننگ هر
 ایکی سنک اعراب لفظی منتفی اولوب قرینهٔ مُعینَه اولماسه
 ضرب موسی عیسی قتل هذا ذاك کبی بو مثال لرده مؤخر ننگ
 فاعل اولماقی جائز اولسه کلامده ابهام اولوب غرض افاده
 فوت اولور . اکر برسند اعراب ظاهر اولسه ابهام
 لازم کلمادکندن تقدیم واجب اولماس . وهم فاعلنی یا که
 مفعولنی تعیین ایدن قرینهٔ لفظیه یا معنویه اولسه دخی
 تقدیم واجب اولماس قرینهٔ لفظیه اهد هماننگ اعرابلی
 تابعی ذکر ایدلمک ایله اولور ضرب موسی عیسی الظریف
 کبی یا که فعلگه فاعل علامتی متصل اولقله اولور ضربت
 موسی حبلی کبی یا که مفعولگه فاعل ضمیری متصل اولق
 ایله اولور ضرب فتاه موسی کبی قرینهٔ معنویه اکل
 الکمثری یحیی کبی

ودخی فاعل فعلگه متصل اولان مضر اولسه انفصالی لازم
 کلماسون اوچون مفعولدن تقدیمی واجب اولور مفعول
 کرک اسم مظهر اولسون ضربت زید ا کبی کرک مضر

منفصل اولسون ما ضربت الا اياك كبی كرك مضر متصل
اولسون ضربتک ضربته کبی ودخی فاعل ننگ فاعلیتنی
بر مفعول که حصر مقصود اولدقده فاعل نی تقدیم واجب
اولور ما ضرب زید الا عمرا، انما ضرب زید عمرا کبی
ترکیب دن مقصود زید ننگ ضار بلکنی عمر وکا حصر درولکن
عمر و زید کامضروب اولدقی کبی باشقه غده مضر و اوسه
جائز ما ضرب عمرا الازید دیولسه مضر و بیة عمر و ننگ زید که
انحصاری مفهوم اولوب ضار بیة زید ننگ عمر و که انحصاری غیر
مفهوم اولدقندن ایکی جهت دن خلاف مقصود لازم کلور
انما ضرب عمرا زید اوشبوقیاس اوزره دراکر ما ضرب
الاعمرأ زید دیولسه ما ضرب احدا احد الا عمرا زید
تقدیرنده اولقله هر ایکی جانب دن حصر مفهوم اولدقندن
دخی خلاف مقصود اولور . بس بیان مقصود تقدیم فاعل که
منحصر اولدقندن تقدیم واجب اولور

* فصل * وکاهما مفعولنی فاعل دن تقدیم واجب
اولور چنانچه مفعول که فاعل ضمیری متصل اولسه ضرب
غلامه ^{برل} ^{برل} کبی اکر فاعلنی تقدیم ایدلسه اضمار قبل الذکر
لفظاً ومعنی لازم کلور . وهم مفعول ننگ مفعولیتنی بر
فاعل که حصر مقصود اولسه ما ضرب عمراً الازید ، انما
ضرب عمراً زید کبی کیفیتنی ما سبق دن مستفاد اولور .
وهم فعل کا فاعل متصل اولما نیچه مفعول متصل اولسه انفصالی
لازم کلماسون اوچون تقدیم مفعول واجب اولور اکر منی
زید، اهانتی عمرو کبی

* فصل * کاهَا رافع فاعل اولان فعل جواز محذوف

اولوب قرینه ایله اکتفاً ایدلور (من قام) سوالی جوابنده

اولان زید کبی قام زید تقدیرنده در نوشل بن حری :

وَلَيْبِكَ يَزِيدُ ضَارِعٌ لِحَصُومَةٍ وَمُخْتَبِطٌ مِمَّا نَطِجُ الطَّوَائِعِ * ده

ضارع کبی اصلده یبکیه ضارع . آخر :

الاهل اتی أم الحویرث مرسلی نعم خالد ان لم تعقه العوائق

اناها خالد تقدیرنده در مثل مشهور : اَلَا حَظِيْمَةٌ فَلَا اَلِيَّةَ رَفَعُ

روایتنه بناءً امثلهً باب دن در تقدیری ان لا تكن لك في

النساء حَظِيْمَةٌ فَايَ غَيْرِ اَلِيَّةٍ (ای غیر مقصرة) تقدیرنده در .

اگر فعل محذوف عوضنه مفسری ایراد ایدلسه حذفی

واجب اولمش اولور قوله تعالى وَانْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

(سْتَجَارَكَ فَآجِرُهُ) مثل سائر : لَوْ ذَاتُ سَوَارٍ لَطَمْتَنِي) هلا

زید قام کبی ان لو هلا دواخل فعل دن اولد قلندن تقدیر

کلام وان استجارك احد من المشركين . لولطمتني ذات

سوار . هلا قام زید اولوب فعل لر محذوف اولد قدده

عوض لرینه فعل محذوف مثلنی اخیر کلام ده ایراد ایدلمش

عوض ومعوض عنه ممتنع الاجتماع اولد قلندن محذوفنی ذکر

غیر جائز قالمش در . وکاهَا فاعل وفعل معا محذوف

اولور اقام زید سوالی جوابنده اولان نعم کبی نعم قام زید

تقدیرنده در من اكرم سوالندک عالمآجوابی کبی اكرم عالما

تقدیرنده در

* فصل تنازع *

ایکی عامل کړک فعل کړک شبه فعل - صونک لرنه اولان
 اسم ظاهرده جائز العمل کورلسه لرتنازع عاملین ماده سی
 اولور اوشبو تنازع فاعلیته ده اولور یعنی هر قایو عامل
 اسم مذکورننک اوزینه فاعل اولماقنی اقتضا ایدر ضربنی
 واکر منی زید کی - یا که مفعولیته ده اولور ضربت
 واکرمت زیدا کی - یا که مختلف اولور لر یعنی برسی
 اسم مذکورننک فاعلیتنی آخری مفعولیتنی اقتضا ایدر
 ضربت واکرمنی زید، ضربنی واکرمت زیدا کی .
 بس صور ثلث ننگ هر قایو سنک نحاة بصره ایله نحاة کوفه
 آراسنک اختلاف وارد بصریون اعمال ثانی نی اولی کورمشلر
 قرب عامل مرجح اولدقدن قوله تعالی : آتونی افرغ علیه
 قطرا، هاؤم اقرؤا کتابیه، صلوة مأثورة اخیرنک کماصلیت
 ورحمت وبارکت علی ابراهیم ، طفیل : وَكَمْ مَدْمَاءٌ
 كَانَتْ مَتُونَهَا جَرَى فَوْقَهَا وَاسْتَشَعِرَتْ لَوْنَ مَذْهَبٍ * کثیر :
 قضی کل ذی دین فوفی غریمه - وعزة مطول معنی غریمه
 اوشبو ماده لرده اعمال ثانی ایدلشدر . اعمال اول ایدلسه
 افرغه علیه، هاؤم اقرؤه، ورحمته وبارکته، لَوْنُ مَذْهَبٍ، فوفاه
 غریمه دیولور ایدی اوشبو مذهب کا کوره هر ایکی عامل
 فاعلیتنی یا اول فقط فاعلیته نی اقتضا ایتسه اولده ظاهر
 وفتحه فاعلنی اضمار ایدلور - اضمار قبل الذکر لفظا
 ومعنی لازم کلسه ده بو محله ده التزام ایتمشلر

ضربنی واکرمنی زید ، ضربانی واکرمنی الزیدان ،
 ضربونی واکرمنی الزیدون ، ضربنی وضربت زیدا ، ضربانی
 وضربت الزیدین ، ضربونی وضربت الزیدین ، ضربتني
 وضربت هنداً ، ضربتانی وضربت الهندین ، ضربتني
 وضربت الهندات کبی شاعر

جَفَوْنِي وَلَمْ أَجِفْ الْأَخْلَاءَ إِنِّي لَغَيْرِ جَمِيلٍ مِنْ خَلِيلِي مُهْمَلٌ
 کسائی اضمار قبل الذکر دن احتراز او چون عامل اولک حذف
 فاعلنی اختیار ایتمشدر امثله مذکورده کسائی مذهبه
 ضربنی واکرمنی زید ، والزیدان ، والزیدون ، ضربنی
 وضربت زیدا ، والزیدین ، والزیدین ، ضربتني وضربت
 هنداً ، والهندین ، والهندات دیولور *

اکرهر ایکاوی مفعولیتنی یا اول مفعولیتنی اقتضا ایتسه
 وحذفندن مانع اولماسه اکثرده عامل اول معمولی اولان
 مفعول محذوف اولور حذف مفعول حذف فاعل کبی امر
 شنیع اولمادقیدن بصریون مفعولده اضمار دن حذفنی
 اولی کورمشدر ضربت واکرمت زیدا ، ضربت وضربنی
 زید ، ضربت واکرمت الزیدین ضربت وضربنی الزیدان
 ضربت واکرمت الزیدین ، ضربت وضربنی الزیدون کبی
 وکاهها اضمار مفعول وارد اولمشدر شاعر

اذا كنت تُرضيه ويرضيك صاحب * چهار افکن فی الغیب احفظ للعهود
 وَالنَّعْ احاديث الوشاة فقلما يُحاول واشٍ غير تغيير ذى الود

آخر :

وثقت بها واخلفت أم جنذب * فز ادغرام القلب اخلافا الوعدا
 اكر مفعولنى حذف دن مانع اولسه اظهار ايدلور علمت
 بابى ننگ مفعول ثانى سى كى بوبابده بر مفعول ذكر ايدلسه
 مفعول آخرنى ذكر واجب اولور حسبنى منطلقا وحسبت
 زيدا منطلقا، حسبانى منطلقا وحسبت الزيدين منطلقين
 حسبونى منطلقا وحسبت الزيدين منطلقين كى
 كوفيون اعمال عامل اولنى اختيار ايتديلر اضمار قبل
 الذكرنى قبيح سايديلر

طفيل العتوى : اذا هي لم تستك بعود اراكة تتخل فاستاكت
 به عود اسحل. ذوالرمة؛ حتى اذا زلحت عن كل حنجرة - الى
 الغليل ولم يقصعنه نغب . آخر: يرزوالى وارنو من اصادقه
 فى النائبات فارضيه ويرضينى * ابيات مذكوره اعمال اول
 طر بقتجه وارد اولمشدره اعمال اول تقديرنده عامل ثانى
 مقتضى فاعلية اولسه ثانى ده اسم ظاهر وقتجه فاعلنى اضمار
 ايدلور ضربنى واكرمنى زيد، ضربت واكرمنى زيدا
 ضربت واكرمانى الزيدين، ضربت واكرمونى الزيدون
 ضربت واكرمتنى هنداً، ضربت واكرمتانى الهنديين كى
 اكر مقتضى مفعولية اولسه قول مختار مفعولنى دخى اضمار
 ايتمكدر ضربنى وضربته زيد، ضربنى وضربتهما الزيدان
 وهكذا بيت اول وثانى دخى اوشبو قبيلدر وعلى الندره

مفعول مخدوف اولور چنانچه بیت ثالث ده . اکر اضمار دن و حذف دن مانع اولسه اظهاری لازم اولور باب علمت مفعول ثانی سی کبی مفعول اوّلی متنازع فیہ اولان ظاهر کا مطابق اولمادقده حسبنی و حسبتهما منطلقین الزیدان منطلقا کبی فعل ثانی مفعول ثانی سی اولان منطلقین باب علمت ده ایکی مفعولنی (ذکر احد هما و حذف الآخر) ایله فرق ممنوع اولدقندن حذفی غیر جائز در اضمار تقدیرنده منطلقا کا مطابق ایدلسه مفعول اول و ثانی آراسنده علم مطابقه لازم کلور اکر تشبیه ایدوب اضمار ایدلسه ضمیر و مرجع آراسنده مخالفت اولور هر قایوسی مستحیل اولدقندن اظهاری لازم اولور *

* تنبیه * قول امر القیس

فَلَوَّانَ مَا أَسْعَى لَادْنَى مَعِيشَةٍ كَفَانِي وَلَمْ أَطْلُبْ قَلِيلًا مِنَ الْمَالِ *
 وَلَكِنَّمَا أَسْعَى لَجِدِّ مُؤْتَلٍ وَقَدْ يُدْرِكُ الْمَجْدَ الْمُؤْتَلُ أَمْثَالِي *
 ده کوفیون کفانی ایله ولم اطلب (قلیل) ده تنازع ایدوب متنازع فیہ کفانی گه معمول اولمش دیومذهب لرینی شاعر فصیح قولیله تأیید ایتسه لرده بصریون ماده تنازع اولمادقنی فساد معنی لزومیه بیان ایتدیار شویله که لوده قاعده بوکه شرطی یا که جزاسی مثبت ایسه منفی اولمش اولور منفی ایسه مثبت اولمش اولور بس مصراع اول مفادی قلیل معیشت اوچون سعینک انتفاسی و مصراع ثانی مفادی لم

اطلب قليله مفعولیه ايله عمل ايتسه قليل مالنی طلب
اولوب ايکی مصراع آراسنده تناقض لازم کلور

* فصل * مفعول ما لم یسم فاعله؛ فعل مجهولنی
آنکا اسناد ایدلمش اسم در ظاهرده وحکم لفظ ده فاعل
ومرفوع وفاعل حقیقی ننگ نائبی و بحسب الحقیقه فاعل
حقیقی سی ذکر ایدلمکان فعل ننگ مفعولی در

نائب فاعل اولمقغه مفعول به صالح اولور قوله تعالی
(خُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا) مَنْ طَابَتْ سِرِّيرَتُهُ حَمِدَتْ سِرِّيرَتُهُ
شاعر :

وما المال والاهلون الا ودائع—ولا بد يوماً ان تُردَّ الودائع*
مفعول به بالحروف دخی صالح اولور سیر بزید قرأه شاذهده
لَوْ لَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ . جریر؛ ولو وُلِدَتْ قَفِيرَةٌ جِرَوِ
کلب—لَسَبَّ بِذَلِكَ الْجِرَوِ الْكِلَابَا * کبی

مفعول مطلق وهم مفعول فيه مکانی وزمانی نائب فاعل
اولمقغه صالح اولور لر ولكن مفعول مطلق وزمان مبهمده
تقیید ایدلمکنی حاجه کورلمشدر ضَرِبَ ضَرِبٌ شَدِيدٌ
ضَرِبَ اَمَامَ الْاَمِيرِ، ضَرِبَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ کبی * اکر مفاعیل
مذکورہ اجتماع ایتسه لر مفعول به صریح متعین اولور
وعلی الندره مفعول به بالحرف نائب اولمش در بیت
مذکور کبی * مفعول له، مفعول معه، باب علمت ننگ مفعول
ثانی سی، باب أعلمت ننگ مفعول ثالثی نائب فاعل اولس لر

سببویه فعل مجهولنی اوزندن مستفاد اولان مصدرغه اسنادنی
جائز کورمشدر قِيمَ قَعَدَ کبی قیام ایدلدی قعود ایدلدی
معنالنرنه. قیام قعود افعال لازمه دن اولوب بناءً مجهولنی
غیر قابل ایسه لرده (فَعَلَ) معناسنی تضمین اعتباریله توجیه
ایدلمش در قِيمَ فَعَلَ الْقِيَامَ، قَعَدَ فَعَلَ الْقَعْوَدَ تاویلندن اولور
مثل سائر؛ وقد حیدل بین العیر والنزوان) نی اسفرائنی دخی
فَعَلَتْ الحیلولةُ وَأَوْقَعَتْ تاویللیله هذا الباب دن دیمشدر

(مبحث المبتدأ والخبر)

ایکی اسمنی بر بر سیننه اسناد اوچون معنی حسبلی تاثیر
ایدن عوامل لفظیه دن تجرید ایدلسه مسند الیه اولغانی
(مبتدأ) مسندی (خبر) اسمند اولور چنانچه زید قائم عوامل لفظیه
رأساً منتفی اولوب قائم زید کا اسناد ایدلمشدر زید
مبتدأ قائم خبردر وکاه لفظه عوامل لفظیه متحقق اولوب
معناده تأثیری اولماس بحسبک درهم کبی بحسبک ده اولان
بأزاده اولدندن معناده تأثیر سز اووب بحسبک مبتدأ
درهم خبری اولوره ذوالرهنک : سمعت الناس ینتجعون
غیثا - فقلت لصیدح انتجعی بلا لا* وطرماحنک : وجدنا
فی کتاب بنی تمیم - احق الخیل بالركض المعار* شعرلرنه
الناس ده سمعت احق که وجدنا داخل اولسه ده معنی لفظ
مذکورلرده تأثیر ایتماینجه مجموع جمله ده مؤثر اولدندن
لفظ مذکورلرنک مبتدأ اولقرینه منافی اولماهشدر

* فصل *

مبتدا اوچون قسم ثانی واردور

حرف نفی یا که حرف استفهام دخول ایدوب اسم ظاهرده
یا که مضرر منفصلده عمل ایدن صفت در كرك اسم فاعل
كرك اسم مفعول، صفة مشبهة اولسون و مشتق حکمنك اولان
معنی وصفی گه دلالت ایدن اسم اولسهده صفت حکمنك در
قرشی کبی. اقامم الزیدان، ما قائم الزیدان ما مضروب
العمران، هل ذاهبة جاریناك، لاقرش قومك

خلیلی ما وافی بعهدی انتما- اذا لم تكونالی علی من اقاطع
امثله مذکورهده صفت حرف استفهام یا که حرف نفی صوتکنده
واقع اولمقله مبتدا اولوب ما بعدنده اولان اسم ظاهر
یا که مضرر منفصل فاعل اولوب صفة اوچون خبر حکمنك
اولان معمول اولور اوشبوکیفیه ترکیب صفت مفرد اولوب
فاعل مثنی یا مجموع اولدقده در اکر صفت وما بعدی هر
ایکسی مثنی یا مجموع اولسه لر صفت خبر مقدم اولوب ما
بعدی مبتدا اولور اقامان الزیدان، اقامون الزیدون
کبی. اکر هر ایکسی مفرد اولسه لر صفة مبتدا و ما بعدی
خبر اولمقی و بالعکس جائزدر اقام زید، ما قائم زید کبی
سیبویه حرف استفهام و نفی گه اعتماددن باشقه صفة ننگ مبتدا
اولمقنی علی الفبح جائز کوردی اخفش و کوفیون علی
الحسن جائز کوردیلره زهیر بن مسعود الضبی؛ فخیرنحن

عند الناس منكم - إذا الداعي المَثُوب قال يا لآ * شعرينه
تمسك ايتمشلر * قسم اول مبتداه عامل مسند اليه اولقى اوچون
عوامل لفظيه دن تجر ديدر قسم ثانی ده فاعلی گه مسند اولقى
اوچون تجر ديدر . خبرده صفة مذکوره دن احتراز اوچون
مسند و مجر دلیک علاوه سیننه (صفة مذکوره گه مغایرلیک) قیدی
اعتبار ایدلور * خبر ننگ ده عاملی ایکی نوع مبتدا عاملی
کبی عوامل لفظیه دن تجرد دیو تعبیر ایدلان عامل معنویدر

* فصل * مبتدائنگ شأنی خبر دن مقدم اولقى در
بنابراین (فی داره زید) امثالی جائز (صاحبها فی الدار)
امثالی ممتنع دور اولده اضمار قبل الذکر لفظاً فقط، ثانی ده
لفظاً ومعنى اولمش دور

ودخی انواع خمسهننگ برسی برله معرفه بولمق مبتداه
اصل در . معرفه ننگ انواع خمسهنسی : علم) ابو بکر
خلیفه رسول الله صلی الله علیه وسلم، عمر امیر المؤمنین

کبی (مبهم) قوله تعالى من جاء بالحسنة فله عشر امثالها هذا

خير من ذلك کبی (مضمر) (لام تعریف داخل اولان اسم) لام
مدخولی ننگ فرد معهودینه دلالت اوچون اولسه (لام العهد)
اسمنده اولور اکر منی زید فالرجل مکرم او المکرم مجزی کبی
اکر مدخولی ننگ جنسینه ونفس حقیقتینه دلالت اوچون
اولسه لام الجنس لام الحقیقه اسمنده اولور الرجل خیر

۲ اسماً اشارات
وموصلات

من المراءة، الغنى خير من الفقير كبی اكر جنس كا جميع افراد اعتباريله دلالت قصد ايدلسه لام استغراق الجنس اولور الانبياء معصومون، الانبياء عباد الله، العلماء مكرمون

كبی * نوع خامس مذکور معرفه لرننك برسینه حقیقه مضاف اولان اسم در ابوه قائم، كلام هذا احسن من كلام ذاك، ابن العالم مكرم كبی

* فصل * اكر نكره بوجه ايله خاص لف تابسه

مبتدا اولماغه صالح اولور چنانچه حقیقه موصوفه اولسه قوله

تعالى ولعبد مؤمن خير من مشرك حديث شريف سودا -
ولود خير من حسنا عقيم ياكه تقدير موصوفه اولسه مثل

سائر: شخب في الاناء وشخب في الارض - وان ذهب

عير فعير في الرباط كبی شخب من اللبن، فعير آخر

تقدير لرننده در ياكه معنى موصوفه اولسه كم رجل ضربته

كبی كويا رجل كثير معناسنده اولمش در ودخى مقابلنك

أم اولان همزه استفهام كه مقارن اولمقله خاص لانور ارجل

في الدار ام امراءة كبی احد هماسى نك دارده اولماقى

معلوم اولوب تعيين دن سؤال اولدقندن معنى موصوفه

اولان نكره حكمنك اولوره وفي المعنى فاعل اولمقله خاص لانور

تكل ارامها ولدا، شراهر ذاناب كبی ما ارامها ولدا الاثكل

ما اهر ذاناب الاشر معناسنده اولمقله توجيه ايدلمش در

قدر اهلك ذالمجاز ولاارى - وابي مالك ذالمجاز بدار *

بو باب دن دور وهم عموم ایله خاص لنور یعنی عموم ایله
سائر نكرات دن ممتاز اولور ما احد خیر منك، تیره خیر
من جرادة، كل شاة برجلها معلقة كبی اول سیاق نفی ده
اولمقله ثانی مقام قرینه سیله ثالث لفظ كل مقتضا سیله عام
اولمشدر وهم فاعل كا منسوب اولان مصدر اولمقله حاصل نور
مقام دعاده اولان سلام عليك كبی اصل ده سلمت سلاما
عليك اولوب ثبوت ودوام قصد یله جمله اسمیه گه نقل
ایدلمش در دعاء خیرده ودعاً شرده واقع اولان مبتدأ الر
اوشبو قبیل دن در ویله، ش: لقد ألب الواشون ألباً
لیینهم - فترب لافواه الوشاة وجندل . كبی
وكاها تقدیم خبر ایله مخصص اولور فی الدار رجل كبی

تعمیه

سیبویه دن نقل وابن دهان دن اولان بیان ورضی دن اولان
استحسان غه بناءً نكرة نك مبتدا اولماقی مواضع مذكوره
امثالنه خاص ایمس در مقید اولان ماده اولسه مخصصه
اولسون كرك اولماسون مبتدا اولماقی جائز دور قوله تعالی
وجوه يومئذ ناضرة) مثل سائر: امت فی حجر لافیک، كوكب
انقض الساعة كبی

* فصل * خبر مفرد اولدی كبی جمله ده اولور
ولكن جمله مستقلة بنفسها اولدقندن مبتدأ غه راجع اولان
ضمیر نی یا كه مبتداً اولان اسم نی مشتمل اولوب مبتدأ غه
مربوط اولدی شرط دور جمله فعلیه ده زید قام ابوه، عمر
۲ ۳

خرج اخوه كبی اسمیه ده زید ابوه قائم، عمرو اخوه منطلق

كبی، بونلرده ضمیر مبتداغه راجعدر مضاف اولان اسم لر مسند

الیه اولوب مسندی ایله مبتداغه خبر اولمشدر وكاها كوب

مبتدا الر متعاقب اولوب هر متأخر اوز خبریله مقدمی كا خبر

اولور زید غلامه جاریده زوجها ابنه امرأته دارها
 ۷۸ ۶ ۷ ۵ ۴ ۳ ۲ ۳ ۲

سقفها خشبته ساج) كبی خشبته خبری اولان ساج ایله
 ۹ ۸ ۹

سقفها دن خبردر سقفها خبریله دارها دن وهكذا جمله شرطیه ده

زید ان تعطه یشكر ك كبی ظرفیه ده زید عندك، القیام یوم

الجمعة، خالد فی الدار كبی استقر عندك یا حصل عندك

حكمنده در اكثر نحاة مختاری اوشبودر اما كوفیون مستقر

حاصل كبی لر فی تقدیر ایتدكلرن دن آنلرغه كوره خبر

مفرد اولور جمله اولس . خبر نك نفس مبتدائی مشتمل

اولوب مربوط اولغانی الحاقه ما الحاقه، القارعة ما القارعة كبی

وكاها عائد محذوف اولور البر الكربستین درهما السمن

منوان بدرهم كبی السكر منه، منوان منه تقدیرنده در

ثلث كلهن قتلت عمدا فاخری الله رابعة تعود

قتلتها تقدیرنه

* فصل * اكر مبتدا صدر الكلام ده اولوغه مستحق

معنایی متضمن اولسه خبر دن مقدم اولماقی واجب اولور

من ابوك، ایهم افضل، غلام من عندك كبی من وای ده معنی

استفهام اولدقتن صدر كلام غه مستحق اولور لر ومبتدا وخبر

هر ايكاوى معرفه اولسه لر ياكه نكره اولوب تخصيص ده برابر اولسه لر دفع التباس اوچون دخى تقديم مبتدا واجب اولور زيد اخوك، افضل منك افضل منى كىي ولكن مبتدا وخبرنى معينه اولان قرينه اولسه تقديم خبر جاز اولور (بنونا بنواً بناً وبناتنا - بنوهن آبناء الرجال الابعاد) كىي وهم فعل اولان خبر مبتدا نك ضميرينه مسند اولسه دخى تقديم مبتدا واجب اولور زيد قام، عمرو صام كىي

* فصل * وكاها خبرنى مبتدا دن تقديم واجب اولور چنانچه خبر مفرد اولوب معنى استفهامنى متضمن اولسه اين زيد، كيفي حال كىي ياكه مبتدا نكره اولوب تقديم خبر ايله تخصيص نابقان اولسه فى الدار رجل كىي ياكه ان معمولاتى ايله بو خبر مفروض نك مبتدا سى اولسه حق ان زيد قائم، ثابت ان الساعة آتية كىي ياكه متعلق خبر نك ضميرى مبتدا غه متصل اولسه على التمرة مثلها زيدا، مثل سائر: فى بطن زهمان زاده كىي * فصل *
خبر كاها لفظا متعدد اولوب معنى واحد اولور هذا حاو حاض كىي وكاها لفظا معنى متعدد اولور زيد عالم عاقل كىي عطى ايله تعدى كثير در * المرء يسعى لامر ليس يدركه والعيش شح واشفاق وتأميل * كىي

* فصل * اما صوتك اولان مبتدا خبرينه دخول فاء واجب اولور . ضرورت ده حذف اولنور فاما القتال

لاقتالَ لديكم - ولكن سيراً في عراضِ المراكب * كبي
 اكر مبتدأ معنى شرطنى متضمن اولسه خبرنده دخول
 فأجائز اولوره معنى شرطنى متضمن اولان مبتدأ فعل ايله ياكه
 ظرف ايله صلته لنمش اسم موصول اولور ياكه احد مذكورين
 ايله صفتلنمش نكره اولور الذى يأتينى فله درهم، الذى
 فى الدار فله درهم، كل رجل يأتينى فله درهم، كل رجل فى
 الدار فله درهم كبي قوله تعالى ﴿ وما بكم من نعمه فمن الله ﴾
 ﴿ وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم ﴾ ش: مالى
 الحازم السعيد معاراً - فمصونٌ وماله قد يضيع * نفسٌ تسعى
 فى نجاتها فلن يخيب اكر مبتدأ مذكور كه ليت لعل داخل
 اولسه خبر يكا دخول فأجائز اولماس باشقه حروف مشبهه
 دخول فانى مانع اولماس بعض نجاه ان مانع ديسه ده استعمال
 فصيح كالمخالف اولدقندن قول ضعيف در قوله تعالى ﴿ قل ان
 الموت الذى تفرّون منه فانه ملاقيكم ﴾ ان الذين قالوا
 ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف عليهم (واعلموا انما غنمتم
 من شئ فان لله خمسه * شاعر :

فوالله ما فارقتمك قالياً لكم - ولكن ما يقضى فسوف يكون
 * فصل * مبتدأنى كاها جوازا حذف ابدلور آى
 قاراوچى لرننك (الالهلال والله) سوزلرى، قال لى كيف

انت قلت علیل - سهر دائم و حزن طویل کبی هذا الهلال
 انا علیل تقدیرنده و کاها و جوبا حذف ایدلور چنانچه نعت
 نی نعت بولودن قطع ایدوب خبر ایدلسه افاده مدح
 یا ذم یا ترحم او چون الحمد لله الحمید، اعوذ من ابلیس
 عدو المؤمنین، مررت بغلامك المسکین کبی و کاها خبر حذف
 ایدلور جواز اخرجت فاذا السبع کبی السبع حاضر یا که واقف
 تقدیرنده در قوله تعالی واللہ ورسوله احق ان یرضوه واللہ
 احق تقدیرنده نحن بما عندنا وانت بما * عندك راض
 والرأی مختلف * عندنا راضون تقدیرنده اگر خبر محذوف
 بدلینہ برشی التزام ایدلسه خبرنی حذف واجب اولور
 چنانچه مدخول لولا اولان مبتداه لولا زید لکان کذا
 کبی لولا زید موجود تقدیرنده لولا بر شیننک وجودی
 سببلی شیء آخرننک انتفاسینه دال اولدقندن محذوف کا
 قرینہ اولوب محذوف بدلینہ جواب لولا اولان (لکان)
 التزام ایدلوب خبر اولغان (موجود) واجب الحذف اولمشدره

❁ موضع ثانی ❁

مبتدا مصدر یا که مصدر که مضاف اولان افعال تفضیل اولوب
 خبر محذوف بدلینہ حال اقامه ایدلسه ضربی زیدا قائما
 کبی اصلده ضربی زیدا حاصل اذاکان قائما در کان وجد
 معناسنده و قائما ضمیر زیددن حال اولقله ضرب نی حالة

قیام ایله تخصیص حصول ضرب که دال اولدقندن ذکر
 خبر دن استغنا حاصل اولمش و خبر محذوف بدلینه حال
 مذکورنی التزام ایدلدکندن واجب الحذف اولمش در
 حدیث نبوی: اقرب ما یكون العبد الى ربه وهو ساجد
 بو بابدندر اقرب اکوان العبد الى ربه حاصل حال سجوده
 معناسنده . موضع ثالث * مبتدا نکره گه مضاف اولان کل
 اولوب مبتداغه مع معناسنده اولان واو ایله عطف
 ایدلمش اولسه مقارنت معناسنه واو دلالت وآننک
 مفادینی افاده ایتدکنندن خبر واجب الحذف اولور
 کل رجل وضيعته، کل عمل وجزاؤه، کل ثوب وقيمته کبی هر
 قایوسندک خبر محذوف مقر و نان دور * موضع رابع * جمله قسمیه ده
 اولان مبتدا دور جمله قسمیه اولماقی خبر محذوف گه قرینه
 و جواب قسم محذوفکه بدل اولوب خبر واجب الحذف اولمشدر
 لعمرک لافعلان کذا کبی لعمرک قسمی تقدیرنده در

✿ خبر الحروف المشبهة بالفعل ✿

حروف مشبهه ننگ خبر لری حروف مذکوره ننگ دخولی
 سببلی مسند اولان معموللریدر واسم لری مسند الیه اولان
 معموللریدر حروف مذکوره دخول اسما و بناء علی الفتح
 حکمنک فعل ماضی متعدی غه مشابه اولدقندن خبری فاعل گه
 اسمی مفعول گه تشبیه والحاق ایدلمشدر ان زیداً قائم
 لیت زیداً شاعر کبی * خبر هذه الحروف جمیع احکامده

خبر مبتدأ کبی دور و لکن ظرف اولمادقک اسم دن تقدیمی
 جائز اولماس ان قائم زیداً جائز اولماس ان فی الدار زیداً
 درست اولور^۱ قوله تعالى ان اللینا ایابهم ثم ان علینا حسابهم
 اوشبو خبر ان کاها محذوف اولور ان مالا، ان ولدا کبی
 ان لهم تقدیرنک اغشی؛ ان محلا وان مرتحلا- وان فی السفر
 اذ مضوا مهلاً* ان لنا تقدیرنک ع: یالیت ایام الصبار واجعا
 یالیت لنا تقدیرنده عمر بن عبد العزیز رضی الله عنه
 بر قرشی ننگ قرابۃ ایله توسلنک (ان ذاک) و حاجۃ طلبینک
 (لعل ذاک) دیدی ان ذاک حق لعل ذاک مقصی تقدیرنک
 (لیت شعری) ده اخیرنک استقهام اولدقده خبرنی حنف
 التزام ایدلمش در (حاصل) مثالی تقدیر ایدلور الالیت
 شعری هل ایبتن لیلۃ بواد و حولی اذخر و حلیل* وهل
 آردن یوما میاه مجنۃ- وهل یبدون لی شامة و طفیل*

❁ خبر لاء تبرئة ❁

نفی جنس اوچون اولغان (لاء^۳) اهل در حجاز لغتچہ
 مسند اولان معمولینی مرفوع ایدره لا رجل افضل منک
 لا احد خیر منک کبی و کوب وقتده محذوف اولور بنو تمیم
 خبرنی اثبات ایتمس لر یعنی ذکر ایتمس لر واجب الحنف
 کورر لر لا اهل، لا مال، لا باس، لا فتی الاعلی لاسیف الا
 ذوالفقار کبی خبر اولان موجودیا آننگ مثلی محذوف در
 لاله الا الله لاله موجود الا الله تقدیرنک اولوب اوشبو بابدن در

❁ اسم ماولا ❁

ما ولا معنی نفی ده و مبتدا و خبر کا داخل اولمقدم
 لیس کا مشابہ لر در و او شبو مشابہة سبیلی اسم لر نده رفعی
 و خبر لر نده نصب بی عمل ایدر لر ما لیس کبی نفی حال
 او چون اولد قندن مشابہتی اقوی اولوب معرفه و نکره کا
 داخل اولور اما لا مطلق نفی او چون اولد قندن عملی
 ضعیف اولوب نکره گه مخصوص در ما زید قائماً ما احد خیرا
 منك لارجل افضل منك کبی لازید منطلقا غیر جائز در
 لانك لیس معناسنده استعمالی نیک نادر در و لکن بعض
 اشعارده کله شدر من صد عن نیرانها * فاننا ابن قیس لابرأح *
 لابرأح لی . سواد بن قارب؛ فکن لی شفیعا یوم لادوشفاعه *
 بمغن فتیلا عن سواد بن قارب . قول نابغه ده معرفه ده
 عملی کله شدر؛ بدت فعل ذی هب فلما تبعته . تولت وردت
 حاجتی فی فوادیا * وحلت سواد القلب لانا باغیا - سواها ولا
 فی حبها متراخیا * اسم باب کان فی الحقیقه فاعل اولوب
 فاعل دن آیروم احکامی اولما قندن علی حده ذکر ایلامادی
 انتهى الجزء الاول من الكتاب عند تمام مباحث الرفوعات

اوشبو تاليفده مراجعة ايدلمش كتب متعدده

معتمله

مفصل للامام الزمخشري وهو العمدة في الترتيب	١
شرح المفصل للقاضي جمال الدين المصري	٢
شرح المفصل للامام السغناقي	٣
شرح الكافية للشيخ الرضى وهو العمدة في تحقيق المسائل	٤
شرح الكافية للشيخ ابيص	٥
شرح الكافية للشيخ ابن جمعه	٦
شرح الكافية للعارف الجامي	٧
لباب الاعراب للامام الاسفرائني	٨
شرح الالفة للشيخ السجاعي	٩
المقتضب للاديب محمد الذهني سلمه الله	١٥
تأليف الحاج ابراهيم افندي المرحوم	١١
مغنى اللبيب للشيخ ابن هشام	١٢